

Universita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie

**Rovnost příležitostí ke vzdělávání uživatelů pobytových sociálních
služeb s největší ztrátou soběstačnosti**

Equal opportunities for educating users of residential social services with
the highest loss of self-sufficiency

Bakalářská práce

Simona Miechová

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Vlčková

Olomouc 2017

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Rovnost příležitostí ke vzdělávání uživatelů pobytových sociálních služeb s největší ztrátou soběstačnosti vypracovala samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Karviné dne 30. 11. 2017

.....

Ráda bych touto cestou vyjádřila velké poděkování paní Mgr. Markétě Vlčkové za její cenné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce. Rovněž chci touto cestou poděkovat náměstkovi primátora města Karviné, panu Ing. Miroslavovi Hajdušíkovi, paní ředitelce Nového domova v Karviné, Ing. Evě Cholewové, paní ředitelce Akademického ústavu Karviné, uživatelům Nového domova v Karviné za jejich odpovědi, které byly důležité pro mou práci a všem dalším, kteří se mého výzkumu zúčastnili.

Obsah

Úvod	7
1 STÁRNUTÍ.....	8
1.1 Demografický proces stárnutí	8
1.2 Bio-psycho-sociální stárnutí	9
1.3 Periodizace stáří	11
1.4 Kdo to je senior a co senior znamená?	13
2 INSTITUCIONÁLNÍ SOCIÁLNÍ PÉČE	15
2.1 Pobytové sociální služby pro seniory	15
2.2 Zdraví, nemoc, bezmocnost.....	16
2.3 Potřeby seniorů v institucionální péči	18
2.4 Rizika institucionální péče.....	21
2.5 Aktivizace	24
2.6 Vybrané aktivizační metody	25
3 VZDĚLÁVÁNÍ	27
3.1 Vzdělávání jako další forma aktivizace	27
3.2 Funkce vzdělávání	28
3.3 Přínos aktivizace vzděláváním	28
3.4 Přínosy vzdělávání hlediska provedených výzkumů	29
3.5 Bariéry vzdělávání	31
3.6 Co znamenají předsudky, stereotypy, ageismus?	32
3.7 Virtuální universita třetího věku	35
4 ROVNOST PŘÍLEŽITOSTI	37
4.1 Definice rovnosti	37
4.2 Rovnost příležitosti ke vzdělávání	38
5 PRAKTICKÁ ČÁST	40
5.1 Cíl výzkumu	40

5.2	Metodika výzkumu	41
5.3	Výzkumné šetření v Novém domově Karviná.....	42
5.3.1	Výzkumné šetření s uživateli Nového domova v Karviné	43
5.3.2	Výzkumné šetření s ředitelkou pobytového zařízení sociálních služeb v Novém domově Karviná	52
5.4	Výzkumné šetření na Magistrátu města Karviné	58
5.5	Výzkumné šetření v organizacích celoživotního vzdělávání a jiných organizací.....	60
5.5.1	Výzkumné šetření v organizacích celoživotní vzdělávání	60
5.5.2	Výzkumné šetření v jiných organizacích, které nejsou institucemi celoživotní vzdělávání	66
5.6	Výsledky výzkumu	72
6	ZÁVĚŘ.....	74
	SEZNAM LITERATURY	75
	SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	76
	SEZNAM PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ.....	77
	SEZNAM ZKRATEK	77
	SEZNAM GRAFŮ	77
	SEZNAM TABULEK.....	78
	PŘÍLOHY	79

ANOTACE

Tato bakalářské práce se zabývá problematikou rovnosti příležitosti ke vzdělávání uživatelů pobytových sociálních služeb s největší ztrátou soběstačnosti. Cílem mé práce je zjistit, zdali mají i tito senioři nějakou příležitost ke vzdělávání a jestli jim vytvářena, případně kým. Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část je zpracována pomocí analýzy odborné literatury. V první části se věnuji demografickému stárnutí a stáří, druhá část je věnována rizikům institucionální péče. Třetí část se zabývá vzděláváním jako nové formy aktivizace a poslední část je zaměřena na rovnost příležitostí. Praktická část se zabývá metodologií výzkumu a zhodnocením výsledků zkoumání

KLÍČOVÁ SLOVA:

stárnutí, rizika institucionální péče, aktivizace, vzdělávání, rovné příležitosti

ANNOTATION:

This bachelor thesis deals with the issue of equal opportunities for the education of users of residential social services with the greatest loss of self-sufficiency. The aim of this work is to find out whether these seniors have any opportunity to educate themselves, whether this opportunity is being created, by whom. The thesis is divided into the theoretical and practical part. The theoretical part is divided into four parts. The first part summarizes the findings of demographic aging, the second part is devoted to institutional care and the risks that may occur. The third part deals with education issues and the last part focuses on equal opportunities. The practical part deals with the methodology of research and evaluation of the research results.

KEYWORDS:

aging, institutional care risks, activation, education, equal opportunities

Úvod

Demografické stárnutí je v dnešní době velmi aktuálním tématem. Není divu, že společnost upozorňuje na nutnost zaměřit pozornost na tuto problematiku v následujících letech. Na demografické změny reagují různé systémy - sociální, penzijní, zdravotní, ale také vzdělávací příležitosti směrem k seniorům v nejširším slova smyslu. Vzdělávání má vliv nejen na kvalitu života seniora, ale také na jeho kompetence, a zároveň na schopnost aktivně žít ve společnosti v každém věku.

Jenže ne každý může žít aktivně. Jsou i jisté bariéry, které nikdo nechce, ale ony stejně přijdou samy bez ohledu na naši vůli. Jsou jimi proces stárnutí a stáří.

Se stářím se pak mnohdy pojí institucionální péče, i když jde vláda cestou deinstitucionalizace ve snaze udržet seniora co nejdéle v podmínkách běžného života. Jenže ne vždy se tato vize seniorovi naplní a je nucen vyhledat pomoc profesionálů. Domov pro seniory se tak mnohdy stává posledním místem v rámci jeho životní cesty.

Není nic horšího než když člověk ztratí svou soběstačnost a je bez nějaké činnosti. Všechna zařízení mají, anebo by měla mít, stejný cíl, co nejvíce prospět každému seniorovi a co nejvíce obohatit jeho život a učinit jeho žití opět smysluplné. Každé dobré institucionální zařízení staví svou péči na základním pilíři a tím je smysluplná aktivizace.

První kapitola se věnuje právě zmíněnému demografickému stárnutí a stáří, druhá kapitola je zaměřena na institucionální péči a na možné negativní dopady pro seniora, obzvláště pokud není senior mobilní. Třetí kapitola se věnuje nové formě aktivizaci a tím je vzdělávání seniorů. Poslední kapitola teoretické části navazuje na praktickou část, která se zabývá otázkami rovných příležitostí ke vzdělávání uživatelů v zařízeních sociální péče, kteří mají největší ztrátou soběstačnosti. Mají i tyto občané šanci se vzdělávat? Vytváří jim někdo příležitost, aby se vzdělávali?

O těchto tématech pojednává bakalářská práce v teoretické a v praktické části.

1 STÁRNUTÍ

1.1 Demografický proces stárnutí

Počátek 3. tisíciletí je charakterizován sociálním fenoménem stárnutím populace v Evropské unii, včetně České republiky. Stárnutí obyvatelstva je v současnosti jedním z převládajících demografických jevů nevídaného rozsahu a intenzity.

Proces stárnutí populace probíhá na celosvětové úrovni, nejrychleji pak v Evropě, kde se podíl osob starších 60 let zvýší na necelých 35% v roce 2015. Tento trend se nevyhne ani České republice.

Současné demografické změny ukazují, že dochází k neustálému nárůstu populace seniorů a těch nestarších bude stále přibývat. V roce 2020 budou senioři podle Českého statistického úřadu představovat 28% podíl na celkovém počtu obyvatelstva a podle odhadu bude v roce 2050 žít v České republice asi půl milionů seniorů ve věku 85 let (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 11).

Z demografického hlediska se dle prognóz na léta 2010 až 2060 nebude tento vývoj lišit ani v okolních evropských státech. Nárůst seniorské populace lze očekávat nejen u nás, ale také na Slovensku, Polsku, Rumunsku, Lotyšsku, Litvě, Maltě, Kypru, Bulharsku i Maďarsku. Díky zvýšení věkové skupiny starších obyvatel i jiných států evropského kontinentu bude Evropa označována přívrastkem jako „stará Evropa“ (Tomczyk, 2015, s. 10-11).

Očekávanou prognózu stárnutí obyvatel přirovnává Haškovcová (2010, s. 86 - 87) k „*demografické či šedé revoluci*“ a ke „*stromu života, který košatí směrem k vyšším věkovým kategoriím*“. Z odhadu budoucího vývoje lze očekávat, že v roce 2050 bude nejvíce starých lidí žít v zemích České republiky, Itálie a Španělska.

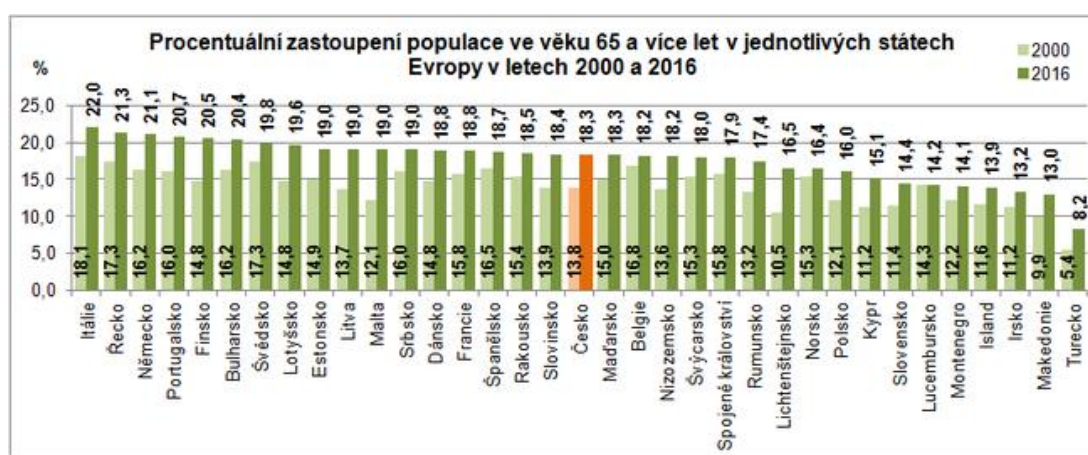
Jak uvádí Sýkorová (2007, s. 41- 42) již nyní v naší zemi žije, dle posledních údajů sčítání lidu, přibližně dva miliony osob ve věku šedesát a více let a v horizontu dalších deseti let se pravděpodobně zvýší tento počet z 2,3 miliónů na 2,7 miliónů, což by Českou republiku posunulo v polovině tohoto století na třetí nebo dokonce na první místo žebříčku nejstarších žijících obyvatel ve světě.

Demografické změny a jejich dopad se tak bude týkat celé řady oblastí: ekonomické, politické, populační, sociální, kulturní, vzdělávací, zdravotní, rodinné, etické, hodnotové, psychologické i právní.

Stárnutí obyvatelstva je v současnosti jedním z převládajících demografických jevů nevídaného rozsahu a intenzity. Podle Tomczyka (2015, s. 5) tak „nadcházející léta jsou začátkem období století seniorů“.

Z uvedeného grafu je patrné, že největší poměr seniorů má Itálie, tj. 22,0 % obyvatelstva. Naopak nejméně má Turecko, 8,2 %.

Graf 1: Procentuální zastoupení populace ve věku 65 let a více v jednotlivých státech Evropy v letech 2000 a 2016

Zdroj: www. csu.cz

1.2 Bio-psycho-sociální stárnutí

V odborné literatuře se definice pohlížející na stáří a stárnutí vymezují jako souhrn poklesu funkcí organismu ve smyslu biologickém, psychologickém i sociálním.

Proces stárnutí neprobíhá nezávisle na ostatních jevech, ale je procesem recipročním, kdy všechny jednotlivé složky jsou součástí jednoho celku, jež proces stárnutí spoluvytváří spolupůsobením všech tří faktorů.

Podle Sýkorové (2007, s. 47) je stárnutím procesem na úrovni všech jejích složek - biologických, psychologických i sociálních.

Stárnutí je dle Špatenkové a Smékalové (2015, s. 59) je stárnutí nedílný a přirozený proces vývojových etap každého člověka.

Vágnerová (2008, s. 299) označuje stáří jako období životní moudrosti, ale také pozvolné odcházení ze života a mládí.

Dvořáčková (2012, s. 7) hovoří o stárnutí jako o životní etapě „*regresivních změn*“ všech složek osobnosti jedince. V očích společnosti je toto životní období spojeno s nesoběstačností, osamocněním a neustálých nemocí. Negativní postoje se mohou projevat různě - stereotypním myšlením, generalizovanými výroky, v krajním případě až odporem ke starým lidem.

Haškovcová (2010, s. 20) zdůrazňuje diskontinuitu procesu stárnutí, jež znamená stárnutí jedince v každém vývojovém období a v jednotlivých složkách (biologicky, psychologicky a sociálně) různě rychle. „*V celkovém obrazu životního dráhy je však vždy zdůrazněn vzestup a pád*“, dodává Haškovcová (2010, str. 16).

Podle Giddense (1999, s. 103) je „*stárnutí hranicí omezení výkonnosti, jež jsou dány fyzickou konstitucí jedince*“.

Giddens (1999, s. 153) dodává, že projev stárnutí nelze ztotožňovat s množstvím nemocí, zdravotních problémů či tělesným postižením. Fyzický úpadek starého člověka neoddělitelně souvisí s vlivy sociálními i ekonomickými, jimž byl a je stále starý člověk po dobu svého života vystaven.

Biopsychosociální model stárnutí je podle Tomczyka (2015, s. 26) výsledkem vzájemného působení rovin individuálního vývoje jedince, všech jeho poznávacích funkcí a procesu adaptace na vnější podmínky a dalších faktorů v prostředí.

Z pohledu gerontosociologie je lidské stárnutí procesem postupného uvolňování z množství různých sociálních rolí a vztahů, které však musí být vykompenzovány jinými aktivitami, v nichž jedinec nabývá nových sociálních rolí, jak uvádí Sýkorová (2007, s. 26).

Stárnutí má zvláštní a osobitý průběh a přes veškerý vědecký pokrok mnoha disciplín neexistuje jednoznačné stanovisko vymezující proces stárnutí.

Stárnutí je přirozený jev. Je velmi variabilním a individuálním procesem, obdobím bilancování života poměru zisků a ztrát se vším pozitivním i negativním. Ztrátou je

involve v jeho biologickém projevu včetně snížení adaptačních schopností, odolnosti vůči zátěži a výkonnosti jedince. Ziskem je však duševní vyspělost, emoční moudrost a životní nadhled, který souvisí s nashromážděnými vědomostmi a bohatými životní zkušenosti, které kompenzují tyto negativní jevy.

1.3 Periodizace stáří

Stáří je poslední vývojovou etapou člověka a různí autoři předkládají rozdílné členění věku.

Podle definice Světové zdravotnické organizace je stařecký věk neboli senescence obdobím života, kdy se poškození fyzických či psychických sil stává manifestní při srovnání s předešlými životními obdobím.

Nejběžnějším členěním věku z pohledu medicínského či praktického je dle Haškovcové (2010, s. 24) „*matriční věk*“ neboli věk chronologický (kalendářní), který je dán našim dnem narozením. Zároveň ale autorka dodává, že kalendářní věk nemusí odpovídat biologickému neboli funkčnímu věku z hlediska lékařského Haškovcová (2010, s. 25).

S názorem Haškovcové souhlasí nejen Vágnerová (2008, s. 242), která říká, že „*všichni lidé nestárnou stejně*“, ale také Sýkorová. Podle ní není rozhodující kalendářní věk, „*zdravotní stav*“ Sýkorová (2007, s. 54).

Pokud vyjdeme z návrhu Světové zdravotnické organizace (WHO), která doporučila dohodu o tzv. věkové kategorizaci opírající se o patnáctileté periody lidského života, je možné rozlišovat:

- 45 - 59 let jako střední věk;
- 60 -74 let jako vyšší neboli starší věk;
- 75 - 89 let jako pravé stáří, sénium;
- 90 let a více let jako dlouhověkost.

Periodu lidského života dle WHO komentuje Haškovcová (2010, str. 20) následovně - střední věk je věkem mladých seniorů a skutečné stáří začíná teprve od 75 let.

Haškovcová (2010, s. 25).dále přirovnává období stáří „*k období podzimu života*“ nebo k tzv. prvnímu, druhému třetímu nebo čtvrtému věku, který vyjadřuje základní zjednodušené dělení lidského věku na mládí, dospělost a stáří, přičemž třetí a čtvrtý věk je dále rozlišen na třetí a čtvrtý věk.

Z hlediska životních priorit a vývojového úkolu člení orientačně Špatenková se Smékalovou (2015, s. 49). stáří následovně:

- 65 - 74 let: mladí senioři (young old) - témata: změny sociálního statusu, možnosti dalších aktivit a seberealizace ve volném čase,
- 75 - 84 let: staří senioři (old old) - témata: adaptace na nové podmínky, tolerance k zátěžovým situacím, polymorbidita sociální izolace
- 85 a více let: velmi staří senioři (very old old) - problematika nezávislosti a sebeobsluhy, jistota péče a sociálního zabezpečení (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 49).

Jelikož, jak uvádí Haškovcová (2010, s. 21), nejsou podle ní přechody mezi jednotlivými věkovými členěními zcela zřetelné, proto se z praktického a společensky přijatelnějšího hlediska používá rovněž věkové „*označení: 50+, 60+, 70+ atd., variantou 50plus, 60plus, 70plus atd.*“.

Jak se ukazuje, dosud platné systémy členění, založené na principu kalendářního věku, se postupně mění a tak je hranice stáří určována pomocí čím dál více nejednoznačných kritérií, které vycházejí z biologického věku člověka nebo též z jeho psychosociálního fungování v daném prostředí.

Podle Haškovcové (2010, s. 25) psychosociální věk výstižně charakterizuje osobitý příběh každého z nás z hlediska interakce jedince v daném sociálním prostředí.

Další možnou periodizaci stáří rozlišuje Tomczyk (2015, s. 22), s ohledem na měnící se sociální role, které jsou vázány na ekonomickou produktivitu a zajištění jako na „*předproduktivní, poproduktivní a poproduktivní etapu lidského života*“

Každého člověka provázejí jeho životem různé sociální události, které jsou více či méně radostné. Mezi hlavní sociální událost patří i odchod do důchodu, který Haškovcová (2010, s. 25) označuje termínem sociální konstrukce právě pro vznik zákonem stanoveného nároku na výplatu starobního důchodu.

Sýkorová (2007, s. 47) označuje odchod do důchodu „*sociálním markerem stáří*“. Je toho názoru, že předem stanovený věk do důchodu je hranicí pouze virtuální, nijak objektivní, ba naopak může být stigmatizující, a rozhodně není přesným ukazatelem úpadku fyzických a duševních schopností.

Obdobný názor zastává Vágnerová (2008, s. 355). Jak uvádí, odchod do důchodu „*definuje stáří sociálním způsobem*“ do fáze stáří, tzv. sociálního stáří nezávisle na osobních dispozicích v psychické či biologické rovině a je „*veskrze arbitrární*“. Jak dále Vágnerová (2008, s. 356) dodává, odchod do důchodu uzavírá profesní dráhu jedince a ztrátu zaměstnanecké role, který přispívá k přijetí identity starého člověka právě pro přechod z ekonomické aktivity do skupiny ekonomicky neaktivních.

Odchod do důchodu je jedna z důležitých ba možná z nejdůležitějších životních situací v životě každého člověka. Znamená ztrátu participace na pracovním trhu a zaměstnanecké role právě z důvodu věku, která je ukotvena zákonem a lze tak hovořit o „*úředním stáří*“ (Haškovcová, 2010, s. 25).

Podle Matouška (2003, s. 226) nejsou rozdíly mezi jednotlivými státy západní kultury ve stanovené hranici penzijního věku, který začíná mezi 60 - 65 lety.

Jak je patrné, periodizace stárnutí není rozhodně homogenní jev a proto není možné ho vymezit jednoznačným způsobem. Z různých definic lze na něj pohlížet různými způsoby. Stárnutí je velmi variabilním a individuálním procesem

1.4 Kdo to je senior a co senior znamená?

Při hledání odpovědí na tuto otázku je třeba vyjít z toho, že se jedná o kategorii, v níž se protínají biologicko-medicínské aspekty se sociologickými., jak je uvedeno v předchozí kapitole. Senior je člověk v završující životní fázi svého života se specifickým postavením ve společnosti.

Senior je synonymum ke slovu důchodce. Výraz senior přece vyjadřuje to, že člověk zestárnul. Jenže lidský věk se prodlužuje a tak dochází k velkým rozdílům v tom, co si vlastně představit pod pojmem stáří, senior či penzista v laické veřejnosti.

Věk představuje spíše formální číslo, úředně či chronologickou tvář identity seniora. Přesto má tento znak ve společnosti velký význam, protože lehce identifikuje jakýsi znak či objektivní charakteristiky seniora, například jeho zdravotní stav, kondici, stav mysli, životní styl či sociální status.

Pro řadu lidí představuje třetí věk jedno z nejnáročnějších období vůbec z hlediska ztráty soběstačnosti, své identity související s postupným vyvazováním se z řady sociálních rolí, v extrémní poloze je dokonce nazýváno rolí bez role. Pro druhé je třetí věk naopak aktivním obdobím užívání si volného času plných koníčků, cestování, zahrádkaření či péče o vnoučata. Není možné házet lidi ve věku nad šedesát do jedné škatulky. Jsou mladí starci a staří mládenci.

2 INSTITUCIONÁLNÍ SOCIÁLNÍ PÉČE

2.1 Pobytové sociální služby pro seniory

Nemůže-li se starý člověk o sebe postarat sám a jeho péče mu nemůže být zajištěna členy rodiny, pečovatelskou službou ani jinými typy služeb pro staré občany, jeho péče je zaopatřena, podle zákona 108/2006 Sb., o sociálních službách, typickými pobytovými zařízeními sociální péče - Domovy pro seniory a Domovy se zvláštním režimem.

Domovy pro seniory, dříve domovy důchodců, patří mezi nejznámější typ pobytových sociálních služeb. Dnešní senior je postaven do role zákazníka a systém péče je poskytnut na základě uzavření smlouvy o poskytnutí služeb. Ze svých prostředků (důchodů) hradí senior ubytování a stravu, přičemž po úhradě poplatků mu musí zůstat alespoň 15% z jeho příjmu (Haškovcová, 2012, s. 73).

Dle zákona 108/2006 Sb., o sociálních službách, je okruh žadatelů a výčet služeb definován následovně:

§ 49 - Domovy pro seniory - *„V domovech pro seniory se poskytují pobytové služby osobám, které mají sníženou soběstačnost zejména z důvodu věku, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby.*

Služba podle obsahuje tyto základní činnosti: a) poskytnutí ubytování, b) poskytnutí stravy, c) pomoc při zvládnutí běžných úkonů péče o vlastní osobu, d) pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, e) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, f) sociálně terapeutické činnosti, g) aktivizační činnosti, h) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí“.

Domovy se zvláštním režimem slouží především všem (tedy i seniorům), kteří trpí závažným, zpravidla duševním onemocněním a nedokážou se o sebe postarat.

Dle zákona 108/2006 Sb., o sociálních službách, je Domov se zvláštním režimem vymezen

§ 50 - Domovy se zvláštním režimem - *„V domovech se zvláštním režimem se poskytují pobytové služby osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu*

chronického duševního onemocnění nebo závislosti na návykových látkách, a osobám se stařeckou, Alzheimerovou demencí a ostatními typy demencí, které mají sníženou soběstačnost z důvodu těchto onemocnění, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby. Režim v těchto zařízeních při poskytování sociálních služeb je přizpůsoben specifickým potřebám těchto osob.

Služba obsahuje tyto základní činnosti: a) poskytnutí ubytování, b) poskytnutí stravy, c) pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, d) pomoc při zvládnutí běžných úkonů péče o vlastní osobu, e) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, f) sociálně terapeutické činnosti, g) aktivizační činnosti, h) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách)

2.2 Zdraví, nemoc, bezmocnost

Důvodem umístění stárnoucího člověka do domova pro seniory se pojí se slovy zdraví, nemoc, bezmocnost. Co tyto pojmy znamenají a jakou mají souvislost s institucionální péčí seniorů pochopíme následovně.

Zdraví má vysokou společenskou i individuální hodnotu. Podle definice Světové zdravotnické organizace je zdraví definováno jako „stav úplného tělesného, duševního a sociálního blaha“, později byla tato definice rozšířená o pohodu duchovní, ekologickou a etickou. (in Haškovcová, 2010, s. 249)

Zdraví podle Sýkorové (2007, s. 92) leží na vrcholu hodnotových potřeb každého jedince, který zdraví považuje za nezbytný základ kvality života.

S tímto výrokem souhlasí i Haškovcová (2010, s. 254).a dále upřesňuje, že stav zdraví je sice jeden z primárních faktorů ovlivňující kvalitu života, ale pro kvalitu života ve stáří jsou vedle zdraví důležité i další faktory, jako mobilita, ekonomické zabezpečení, využití volného času, kvalitní lékařská péče, dostupnost služeb či přístup společnosti. Zdraví totiž obsahuje nejen biologické, psychologické komponenty, ale rovněž komponenty sociální.

Zdraví ale neznamená absenci jakékoliv nemoci. V každém věku býváme nemocní. Jak říká Parsons, „Obecně leží problém zdraví a nemoci na hlavní křižovatce mezi biologickými a sociálními referenčními body studia lidských

záležitostí, přičemž psychologické aspekty jsou strategicky situovány kdesi uprostřed.“ (in Sýkorová, 2007, str. 97)

Mlčák (2005, s. 11) dodává, že zdraví vnímáme po subjektivní stránce každý jinak. Subjektivní hodnocení se odvíjí v závislosti na tom, zda jde o muže, ženu nebo dítě, tudíž rozhodujícím je nejen věk a pohlaví, ale také vzdělání.

Gidens (1999, s. 143) je toho názoru, že zdraví a nemoc vycházejí z teorie zachování rovnovážným stavu mezi strukturou osobnosti v oblasti tělesné, psychické i sociální a stav nerovnováhy podle Mlčáka (2005, s. 51) může „*plynule měnit zdraví v nemoc a opačně*“, dodává.

Ztráta zdraví se nejvíce projeví na naší schopnosti vést každodenní život ve svém domácím prostředí. Pokud člověk tuto schopnost ztrácí, stává se bezmocným a závislým na pomoci jiných osob z řad členů rodiny či profesionálů Vágnerové (2008, s. 403).

Být bez-mocný znamená ztratit moc nad svým životem, nemít ho, jak se lidově říká, „ve svých rukou“. A tak se začala bezmocnost klasifikovat jako odchylka od jisté normy. Do prosince roku 2016 byly rozlišeny tři stupně bezmocnosti (ve stupni I (lehká závislost), jde-li o osoby částečně bezmocné, ve stupni II (středně těžká závislost), jde-li o osoby převážně bezmocné, ve stupni III (těžká závislost), jde-li o osoby úplně bezmocné), teď jsou čtyři stupně takzvané závislosti. Dávky bezmocnosti, podle jeho stupně, byly naposledy vypláceny Českou správou nemocenského pojištění s důchody ve splatných termínech na konci roku 2016.

Dávky za bezmocnost se následně „překlopily“ s účinností novely zákona o sociálních službách, zákona 108/2006 sb., o sociálních službách, do příspěvků na péči. Bezmocnost je pro účely zákona 505/2006 Sb., k provedení zákona o sociálních službách 108/2006, vymezena „*jako schopnost zvládat základní životní potřeby*“. kterými jsou chůze, orientace v prostředí, komunikace, schopnost se stravovat, oblékat, obout, vykonávat vylučovací potřeby, tělní očistu, vést osobní zájmy a schopnost udržovat náš byt v nějaké čistotě.

Stupně bezmocnosti nahradil pojem závislost. Zákon o sociálních službách v § 8 odstavce 2 rozlišuje pro osoby nad 18 let věku čtyři stupně závislosti podle počtu nezvládnutých životních potřeb:

- **stupni I (lehká závislost)** - počet nezvládnutých životních potřeb tři až čtyři
- **stupni II (středně těžká závislost)** - počet nezvládnutých životních potřeb pět až šest
- **stupni III (těžká závislost)** - počet nezvládnutých životních potřeb sedm až osm
- **stupni IV (úplná závislost)** - počet nezvládnutých životních potřeb devět nebo deset (zákon č. 108/2006)

Dle vyhlášky 505/2006 Sb. se posuzuje ADL (Activities of Daily Living) neboli aktivity denního života a míra omezení funkčnosti v deseti životních potřebách (Haškovcová, 2012, s. 48).

Bezmocnost si znamená úbytek sil v rovině osobní, to ale vůbec neznamená, že v jejím deficitu není prostor vést kvalitní a aktivní život a naplňovat tak potřeby nejvyšší k dosažení vlastní seberealizace.

2.3 Potřeby seniorů v institucionální péči

Slovo potřeba je něčím, co lidská bytost nutně potřebuje pro svůj život. Pokud něco potřebujeme, snažíme se tuto potřebu naplnit. Každý z nás denně naplňuje celou řadu svých individuálních potřeb nebo se o to snažíme. Mluvíme s lidmi, stravujeme se, bydlíme, odpočíváme, čteme si, sportujeme, cestujeme atd. Potřeb je celá řada. Všechno to jsou potřeby. I senioři v institucionální péči je mají, k tomu se ale dostanu níže. Nejdříve je však třeba vymezit, co vlastně potřeba je a jak ji definují autoři.

Šamánková a kolektiv (2011, s. 12) lidskou potřebu definuje jako nepřetržitý dynamický proces k dosažení homeostázy v oblasti biologické, psychologické, sociální i duchovní. Potřeba tak vzniká z nedostatku a jejím smyslem je dosažení pocitu uspokojení ve všech oblastech.

Nakonečný (1995, s. 125) vymezuje pojem potřeby obdobně jako Šamánková a kol. Podle autora potřeba vychází z psychologické pohnutky, jejíž motivací je odstranění deficitu v rovině biologické a sociální. Biologicky neuspokojená potřeba

odráží deficit neutěšeného stavu v rovině fyziologické, ale jak autor dále dodává, ne všechny potřeby mají psychologickou pohnutku.

V pojetí kontextu institucionální péče pro seniory vymezuje a vyzdvihuje Matoušek (2003, s. 158) význam potřeby z hlediska individuálního plánování služby a realizace osobních cílů uživatelů v návaznosti na standardy kvality poskytovaných služeb, kterých by chtěli uživatelé dosáhnout prostřednictvím služby a zároveň jisté umění hledat, rozpoznávat a analyzovat bariéry, které naopak nedovolují uživatelům jejich potřeby naplňovat.

Při poskytování sociálních služeb vycházíme tedy ze skutečných potřeb a osobních cílů uživatele, který by měl dostat příležitost své cíle a potřeby vyjádřit a prostřednictvím poskytované služby by měl svých významných a realistických cílů dosáhnout v maximální možné míře a v dohledné budoucnosti, dodává Matoušek (2003, s. 137).

Každý člověk má potřeby různého druhu a je třeba je hierarchizovat podle naléhavosti, protože nelze vždy uspokojit všechny a už vůbec ne najednou. Už v 60. letech minulého století vytvořil americký psycholog Abraham Maslow originální a jak se později ukázalo i obecně platný model potřeb, který Haškovcová označuje Domem životních potřeb (Haškovcová, 2010, 252).

Maslowova pyramida potřeb řadí lidské potřeby podle jejich důležitosti. Nejdůležitější a tedy i nejzákladnější potřeby jsou na nejnižším stupni. Do nejzákladnějších potřeb zahrnujeme potřeby základní, tzv. nižší potřeby, které vycházejí z nedostatku a které zajišťují přežití člověka a lidského rodu. Pokud jsou tyto potřeby uspokojeny, člověk začíná cítit potřeby na dalším stupni směrem až k vývojově vyšším potřebám, označovaných jako potřeby růstové (Nakonečný, 1995, str. 130)

I když panuje shoda v uvedených názorech, že potřeby mají být zcela jistě naplňovány ve všech rovinách bytí, faktem ale mnohdy zůstává, že péče o seniory se mnohdy pohybuje pouze v rovině saturace fyziologických potřeb a na potřeby psychické se všemi sociálními vazbami se zapomíná nebo nezbyvá čas.

Důležitými psychosociálními potřebami seniorů podle Vágnerové (2007, s. 344), jsou:

- **„Potřeba stimulace a otevřenost novým zkušenostem.** Potřeba dostatečně vhodných stimulů a proměnlivých podnětů bývá z vnějšího prostředí v nesoběstačnosti hodně omezena. Velké množství podnětů seniora zatěžuje a unavuje, naopak přílišná redukce informací o okolní dění vede k jeho psychické stagnaci. Rizikem je podnětová deprivace. Proto je nezbytný přísun různorodých informací, které seniora dostatečně aktivizují.
- **Potřeba sociálního kontaktu.** Pravidelný kontakt s druhými lidmi je pro seniory hodně důležitý. Potřeba sociálních kontaktů s druhými lidmi je pro seniora hodně důležitý. Projevuje se jistým hladem po společnosti, potřebou sdružovat se s jinými lidmi. Tuto potřebu naplňuje hlavně kontakt s rodinou, pokud nějaká je. Pak záleží na početnosti rodiny, na jejím fungování a vnitřních vztazích, které nemusí být nejlepší. Potřeba sociálního kontaktu je obtížněji uskutečňována, senior bývá více izolován, setkává se s omezenou skupinou osob. Nedostatkem sociální komunikace senior trpí, strádá a cítí osamělost. Z hlediska preferencí upřednostňuje senior především kontakt se svými vrstevníky, kteří vyrůstali ve stejné době a mají podobné a shodné názory, oproti kontaktu s mladými lidmi, kterým rozumět vždy nemusejí.
- **Potřeba citové jistoty a bezpečí** nabývá v seniorském věku většího významu než v období středního věku. Ztráta sebevědomí se snižuje s mírou jejich závislosti. Senioři si uvědomují ubýváním svých sil a schopností, se kterými se musí vyrovnat. V rámci udržení bilanční rovnováhy roste u nich potřeba pozitivních podnětů formou ocenění a uznání, hlavně pochvalou. Pocit jistoty a bezpečí se posiluje s poskytnutím pomoci, péče a podpory. Největší pocit jistoty a bezpečí poskytuje vlastní rodina, na kterou je senior fixován. Potřeba intimity nabývá jiné podoby. V partnerském vztahu nejde o erotický kontakt jako takový, ale o bezprostřední blízkost chápajícího partnera, kterého se mohou dotknout, popovídat si s ním, sdílet společný čas či významné události. Potřebu intimity mohou naplňovat nejen partneři, ale rodina nebo blízcí přátelé.
- **Potřeba seberealizace** může být ve stáří hůře saturována, obzvláště pokud jde seniora s největší mírou závislosti (nesoběstačnosti). Dochází tak k pocitu bezvýznamnosti, snížení vlastní hodnoty, kterou se senior snaží kompenzovat zdůrazňováním minulých pracovních výkonů nebo jinými aktivitami, které rád vykonává, pokud mu to zdravotní stav trochu jen umožňuje. Seberealizace ve stáří souvisí s ohrožením jeho autonomie, což znamená nutnost akceptace

jisté míry nesvobodného rozhodování o sobě a o svém životě s možností samostatného jednání. Nesoběstačnosti se snižuje seniorova sebeúcta, může docházet ke změně osobních hodnot, ale mnohdy stoupá motivace dokončit své životní dílo a poznávat

- **Potřeba otevřené budoucnosti a naděje**. Největšími obavami každého seniora je strach z nemoci, samoty, úplné bezmocnosti a opuštění. Potřeba otevřené budoucnosti a naděje je potřebou životní perspektivy, jisté pozitivní prognózy. Tuto potřebu může senior získat nabytím osobně významných rolí nebo kompetencemi sociálními, mezilidských vztahů, komunikace, jak trávit svůj volný čas, jak se učit. Ztráta životní perspektivy a naděje vede k uzavíráním budoucnosti.

2.4 Rizika institucionální péče

Rizika spojená s institucionální péčí bezprostředně souvisí s neuspokojenými potřebami seniorů v pobytových zařízeních sociální péče. Potřeby seniorů by měly naplňovány holisticky.

Pocit nenaplněné potřeby podle Šamánkové a kolektivu (2011, 15 - 16), může vyústit v:

- **„Stres, zátěž** - stres je odezva živého organismu na vnitřní nebo vnější překážky, jistý nepoměr mezi skutečnými nebo představovanými osobními zkušenostmi a očekáváními, který narušuje normální chod funkci organismu.
- **Distres** - jedná se o nadměrnou, zlou zátěž, která je spojena s negativními prožívanými emočními procesy, která mohou vyústit v nemoc či smrt. Opakem je eustres jako pozitivní zátěž, která naopak stimuluje jedince k lepším výkonům.
- **Pocit frustrace** -neustálé narážení organismu na překážky, které brání v řešitelnosti problému. Překážky mohou být vně jedince nebo v jeho prostředí. Neřešitelnost překážky odsuzuje jedince k pasivitě, nečinnosti, nebo bezmocnému čekání. Může se projevat slovní nebo fyzickou agresí, v extrémních případech může skončit sebevraždou.

- **Deprivace** - pokud trvá frustrace delší dobu, může se „přesmyknout“ v deprivaci neboli ve strádání, které může závažně poškodit psychický stav a další vývoj jedince.
- **Deprese** - je důsledkem dlouhodobé frustrace na nepříznivý stav, který se projevuje pokleslou náladou, patologickým smutkem, ztrátou radosti. Je tak reakcí na nespokojenost s kvalitou a náplní života.

Všechny výše popsané typy zátěže jsou pro seniora rizikové. Zaměřím se však na ty nejrizikovější. Tím je frustrace, deprivace a izolace.

Deprivace není omezená jen na kojenecké ústavy a dětské domovy, ale tento stav mohou pociťovat lidé napříč všemi věkovými kategoriemi, nejvíce však senioři, kteří ztrácejí nebo zcela ztratili svou soběstačnost úplně. Zvyšující se nárůst počtu osamělých dní strávených na lůžku se ztracenou hodnotou zdraví a s vědomím úbytku různých kompetencí se současnou redukcí osobního života navozuje u starého člověka frustraci a deprivaci.

Název deprivace (deprivation, popřípadě privation) označuje ztrátu či absenci dlouhodobé neuspokojené potřeby v oblasti základních lidských potřeb, kdy podle Matějčka, Langmeiera (2011, s. 23), se jedná o výlučné neuspokojení potřeb v oblasti psychické.

Podstatu deprivace nejlépe vystihují takové definice, které vycházejí z nedostatku určité živiny nebo látky vyvolávající chorobný stav, dodává Matějček, Langmeier (2011, s. 25). Autoři tuto definici (deprivaci) vysvětlují laickým způsobem následovně - pokud člověk nemá dostatečný přísun bílkovin, vitamínů nebo jiné důležité látky, v organismu vznikne deficit, který vede k negativnímu důsledku pro lidský organismus, tudíž vzniká závažná porucha v oblasti biologické. Z této analogie lze vysvětlit nedostatek v oblasti psychické jako nedostatek živění naší duši (psyché). Živinami psyché jsou například dostatek lásky, sociálního kontaktu, stimulace apod. Neuspokojení této psychické potřeby má za následek vážné narušení duševního vývoje a může se projevit v celé struktuře osobnosti

Z psychologického hlediska vymezuje Matějček, Langmeier (2011, s. 26) tuto definici takto: „*Psychologická deprivace je psychický stav vzniklý následkem*

takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost k ukojení některé jeho základní (vitální) psychické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu.“

Prakticky v každé deprivacní situaci dochází k neuspokojení třeba několika důležitých potřeb seniora najednou. Dá se usoudit, že uživatelé s největší ztrátou soběstačnosti, mohou deprivaci pociťovat jak po stránce psychosociální, tak kognitivní, citové nebo ekonomické, pokud si mnozí z nich nemohou dovolit pořízení televize na pokoj.

Teritorium, v němž se odehrává život mnoha seniorů je v nesoběstačnosti redukován do prostoru čtyř stěn v rámci instituce. Seniorovi se tak maximálně zúží kontakt s přirozením prostředím a potřebou sociálního kontaktu s jinými lidmi. Je zcela izolován od společnosti a z ní vyplývající pocit osamělost (Vágnerová 2008. s. 415).

Slova Vágnerové mohou oponovat pracovníci pobytových zařízení pro seniory těmito slovy: „ Ale senior upoutaný na lůžku nemůže být zcela izolován. Vždyť chodíme za ním na pokoj, poskytujeme mu péči atd“. Na tento argument, podle Matějčka, Langmeiera (2011, 260 - 261), můžeme odpovědět následovně: Pokud je senior upoutaný trvale na lůžku a stýká se pouze s týmiž lidmi, kteří zajišťují péči rutinním výkonem pracovníků obslužné péče, znamená to jistý podnětový stereotyp a ochuzení proměnlivých podnětů smyslových i sociálních. „*Senior tak zažívá deprivaci percepční*“. A jak dále autoři upřesňují, jedná o jistou izolaci ve smyslu omezení podnětů z věcného prostředí (Matějček, Langmeier, 2011, s. 39).

Vágnerová (2008, s. 420) toto tvrzení upřesňuje a říká, že *ústavní pobyt lze na jedné straně chápat jako určitou variantu specifické sociální izolace*“: méně pohyblivý či jinak limitovaný senior mnohdy zůstává uzavřen v jedné místnosti s okolním světem, dochází tak k izolaci podnětů, které přináší běžný život. „*Jedná se o tzv. syndrom čtyř stěn*“.

Souběžně se ztrátou sociálních kontaktů dochází u řady seniorů ke k omezení komunikativní výměny informací či ztrátě informovanosti. Někteří psychologové označují tento stav jako kognitivní deprivace neboli deprivace intelektuální. Nejvýše ohroženo je u nesoběstačných seniorů udržování frekvence pravidelných sociálních kontaktů s příbuznými a přáteli, které v případě zanedbání mohou vést k sociální deprivaci nebo k úplné sociální izolaci. „*Sociální izolace je zřejmě nejtěžší deprivacní situací*“, jak uvádějí Matějček s Langmeierem (2011, s. 49).

Matějček a Langmeier (2011, s. 28) dále vysvětlují, že deprivace není shodná s frustrací, i když jsou si tyto pojmy hodně blízké. Dlouhodobá frustrace přejde v následnou deprivaci, pokud stav trvá delší dobu, „*nikoliv jen jedním způsobem či jedinou cestou*“. Deprivaci právě předchází dlouhodobá frustrace, tudíž deprivace je daleko závažnější stav než frustrace.

Z hlediska vývojové psychologie může být deprivace rovněž chápána jako stagnace v osobnostním rozvoji seniora. V krajním případě, jak dodává Vágnerová (2008, s. 350) dochází k procesu desocializace a celkového úpadku.

2.5 Aktivizace

V současné době je kladen důraz na komplexnost a kvalitu poskytovaných sociálních služeb. Kromě zajištění základních potřeb spadá do péče i aktivizace uživatele.

Aktivizace, podle vyhlášky 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona 108/2006 Sb., zákona o sociálních službách, patří mezi základní činnosti při poskytování pobytových sociálních služeb směrem k uživatelům.

Dle vyhlášky č. 505/2006 Sb., § 15, odst. 1 jsou pod aktivizačními činnostmi řazeny volnočasové a zájmové aktivity, pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s přirozeným sociálním prostředím a nácvik, upevňování motorických, psychických a sociálních schopností a dovedností

Aktivizační činnosti se doplňují o nácvik a posilování sociálních, psychických a motorických schopností seniorů, jejichž cílem je znovuoobnovení nebo zachování soběstačnosti seniora.

Pojem aktivizace vzniká odvozením od slova aktivovat, což znamená přimět člověka k činnosti. Synonymem aktivizace je animace, což podle Beneše (2014, s. 51) znamená kultivaci a humanizaci člověka, jeho celkové oduševnění, povzbuzení, rozzáření a rozveselení mysli, zdokonalování, cítění a chtění.

V kontextu sociální práce označuje Matoušek (2003, s. 69) za animátora sociálního pracovníka, který aktivizační programy pro seniory organizuje a doslova seniory podněcuje k aktivitě, mobilizuje je a oživuje jejich duši.

Při aktivizaci se využívají různé druhy aktivizačních metod. V současnosti, jak uvádí Haškovcová (2010, s. 257), je k dispozici celá řada různých aktivizačních terapií, které bývají používány jak v institucích, tak mimo ně. Jedná se o známou ergoterapii, oblíbenou arteterapii a muzikoterapii, ale třeba i dramaterapii a zooterapii.

Mnohé z aktivizačních činností v domovech pro seniory „jsou speciálními formami psychoterapie,“ dodává Mlčák (2005, s. 67). Jedná se například o muzikoterapii, arteterapii či ergoterapii.

Potřeba aktivity má pro všechny seniory bez rozdílu soběstačnosti rozhodující význam. Je smutné, jak vystihuje Erikson (1999, s. 107), že „*ve stáří není generativa již očekávána a pokud nejsou poskytovány výzvy, je starší člověk odkázán do nepotřebnosti a může snadno převládnout pocit stagnace*“.

2.6 Vybrané aktivizační metody

Co vlastně jednotlivé aktivizační činnosti znamenají a jaký přínos pro seniory mají?

- **Reminiscence** je speciální metodou práce se starými lidmi, při které se využívá důležitosti lidských vzpomínek a životního příběhu. Vzpomínky by měly být pro seniora příjemné a „*pozitivně emočně zabarvené*“ (Matoušek 2003, s. 183).
- **Zooterapie** je podpůrná aktivizační metoda pomocí zvířat, prostřednictvím které se využívá pozitivní přínos kontaktu mezi člověkem a zvířetem. Kontakt se zvířetem má pozitivní vliv na psychickou, duševní i fyzickou stránku seniora. Napomáhá seniorovi lépe zvládat stres a úzkost, odstraňuje pocit samoty při péči o zvíře, které mu poskytuje zpětnou vazbu, podporuje mezilidské vztahy a usnadňuje komunikaci (Matoušek 2003, s. 241).
- **Muzikoterapie** představuje terapeutickou metodu založenou na poslechu hudby, při kterém senior relaxuje, zpívá nebo hraje na hudební nástroj. Terapie seniora vhodně aktivizuje nebo mu „*dává možnost vyjádřit nálady, city, vztahy k lidem apod.*“ (Matoušek 2003, s. 114)

- **Arteterapie** je terapie formou výtvarných aktivit, rovněž může spočívat i v pohybovém vyjádření, v hudebním projevu i tanci. (Matoušek 2003, str. 29). Jak dále Mlčák (2005, s. 6) doplňuje, „*je formou léčby, která staví na projekci klientových prožitků do různých výtvarných projevů, jako jsou např. kresby, obrazy, plastiky sochy apod.*“.
- **Biblioterapie** je forma terapie, která využívající četbu vhodné literatury, jejichž smyslem a cílem je usnadnit seniorům pochopení situace, která jsou pro ně zátěžová a která se k těmto situacím váží.. (Matoušek 2003, s. 36)
- **Ergoterapie** - Pojem ergoterapie pochází z řeckých slov ergon = práce a therapia = léčení. Ergoterapie je tedy léčebná terapie prací, jejichž cílem je rozvinout či znovuobnovit pomocí běžných denních, pracovních nebo zájmových aktivit všech funkcí, hlavně jemné a hrubé motoriky. Primárně je určena osobám s postižením (wikipedia.org).
- **Trénování paměti** - tzv. mozkový jogging jsou paměťová cvičení, která s oblibou trénují senioři nejen v kurzech, ale pomocí luštění křížovek nebo hry scrabble (Haškovcová .2010, s. 147).
- **Pohybové aktivity** - Pravidelná pohybová aktivita je pro seniory velmi důležitá, jelikož se zlepšuje celkový zdravotní stav seniora. Pohyb se podílí na oddalování chorobných procesů. Cviky se provádí v leže, v sedě či ve stoje. Využívají se různé pomůcky jako například malé míčky, obruče, kruhy, kroužky, lehčí činky.
- **Taneční terapie** -, Hlavním cílem je pohybová aktivita realizovaná ve skupinovém tanci, převážně v kruhu. Díky této aktivitě dochází mezi seniory k vzájemným sociálním interakcím, snáze se tak navazují sociální vztahy. Pomocí tance tak senioři mohou dát najevo své emoce, pocity, názory.
- **Bazální stimulace** - je podpora a způsob, jak zjistit a uspokojit základní (tedy bazální) potřeby seniorů. Tento způsob se využívá u nemocných, kteří mají sníženou schopnost vnímání, komunikace a pohybu a kteří neumějí tyto potřeby pro svou nemoc vyslovit. (Haškovcová, 2012, s. 56)

3 VZDĚLÁVÁNÍ

3.1 Vzdělávání jako další forma aktivizace

Vzdělávání probíhá na mnoha různých místech. Tím se zásadně liší od školství. Zřizovatelem vzdělávání mohou být různé organizace, například neziskové organizace, privátní či komerční organizace nebo stát. Místem vzdělávání mohou být rovněž pobytová zařízení pro seniory. Jak říká Gidens (1999, str. 401), *„Vzdělávání seniorů by neměla být soustředěna pouze do vzdělávacích institucí a škol, ale mělo by být přístupné každému, kdo by o něj projevil zájem.“*

Přínosnost vzdělávacích aktivit v kontextu sociálních služeb vyzdvihují i Špatenková a Smékalová (2015, s. 71), podle nichž je tento způsob aktivizace hodnotným a efektivním využitím volného času pro seniory a *„určitou formou zaměstnávání seniorů“*.

Vzdělávání seniorů jako nová forma aktivizace není pouhým naplněním volného času, je přímo jeho nutností, podotýká Beneš (2014 s. 77) a dále dodává, že *„potřeba učení vzniká tam, kde se tráví čas“* (Beneš 2014, s. 107)

Nová nabídka znamená dát možnost seniorům nový cíl, který Haškovcová (2012, s. 132), označuje jako druhý životní program, bez něhož život postrádá smysl a ke kterému by mohl senior směřovat.

S tím souhlasí i Erikson (1999, s. 109) který poznamenává: *„Když naše civilizace postrádá životaschopný ideál stáří, nedává skutečný útluk konceptu celého života.“* Právě třetí věk je věkem vzdělávacích potřeb seniorů, nalezení nové životní perspektivy a moderního životního stylu seniorů, dodává Gidens (1999, s. 57.), který dále konstatuje: *„nepotřebné věci odkládáme na skládky k dalšímu recyklování ve snaze těmto starým věcem prodloužit život, ale ve vztahu ke starým lidem, které nedáváme na smetišť, určitě neděláme dost pro jejich recyklování“* Erikson (1999, s 110).

Životaschopný ideál stáří představuje celoživotní učení! Aby se domovy pro seniory staly skutečnými domovy a tento ideál naplnily, musí podle Haškovcové (2010, s. 236), dojít k dramatickým změnám, které charakterizuje jako *„vpád do domovů. Domovy se musí otevřít světu a svět byl vpuštěn do nich“*

3.2 Funkce vzdělávání

Vzdělávání seniorů neslouží pouze, jak uvádí Haškovcová (2010, s. 129), jako prostředek nezbytný k integraci seniorů do pracovní sféry, ale plní celou řadu významných funkcí

- **„Preventivní funkce** - vzdělávací aktivity přispívají ke kvalitnímu životu ve stáří a pozitivně ovlivňují jeho průběh,
- **Rehabilitační funkce** - pojí se ke znovuobnovování a udržování fyzických a psychických sil,
- **Posilovací funkce** (stimulační, kultivační) funkce - přispívá k aktivitě a osobnímu růstu člověka, kultivuje jeho zájmy, potřeby a schopnosti
- **Komunikační funkce** - přispívá k lepší komunikaci s okolím, a tak i s celou společností.

Špatenková se Smékalovou (2015, s. 38), doplňují Haškovcovou o další důležité funkce, kterými jsou:

- **„Kompenzační funkce** - vzdělávací aktivity vyrovnávají úbytek sociálních kontaktů, v rámci vzdělávání vznikají nová přátelství,
- **Aktivizační funkce** - integrace do informační společnosti
- **Relaxační funkce** - kultivované trávení volného času a podpora zdravého životního stylu, který harmonizuje člověka v rovině duševní i tělesné
- **Funkce mezigeneračního porozumění** - společná výuka seniorů s mladými lidmi, které vedou k prohloubení a porozumění mezi generacemi.

3.3 Přínos aktivizace vzděláváním

Zapojením seniora do vzdělávání získá senior především nový sociální status. Nestává se žákem ani studentem, ale „v souladu s celoživotním vzděláváním označujeme seniora za posluchače“ (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 55).

Pokud bychom měli shrnout smysl a význam aktivizace vzděláváním, dá se říci, že edukací jsou saturovány bio-psycho-sociální potřeby:

Přínosem je hlavně zisk, nikoliv ztráta. Vzdělávání vede „*k osobnostnímu rozvoji, k seberealizaci a sebeaktualizaci*“, jak uvádějí Špatenková a Smékalová (2015, s. 54) a jak dále doplňují, že „*zabraňují sociálnímu vyloučení, stimulují občanské aktivity, má pozitivní vliv na zdraví, v neposlední řadě mohou vést ke zvýšení sebevědomí*“ (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 38).

Přínos vzdělávání podtrhuje i Beneš (2014, s. 111). Jak uvádí, aktivita v seniorském věku představuje nejen pozitivní životní styl, který se odrazí v životní spokojenosti a projeví se i na zdraví, jelikož dochází k navázání nových přátelství a tím snížení obav ze samoty, ale důležitým přínosem je podpora a rozvoj kognitivních funkcí.

Jak se lidově řečeno říká, je třeba namáhat mozek. Co se nepoužívá, to začne chátrat. Lidský mozek je třeba trénovat, stejně jako jiné svaly lidského těla. To věděl i Jan Amos Komenský, který radil: „*Nenechávej paměť odpočívat. Svěřuj jí každý den něco; čím více jí budeš svěřovat, tím věrněji bude vše střežit.*“ (in Špatenková, Smékalová 2015, s. 66)

Vzdělávání seniorů může usnadnit zvládnání vývojových úkolů této životní etapy, jinak řečeno zabraňuje vývojové stagnaci. Senior je učením lépe orientován v nových životních situacích a dokáže se lépe a samostatně rozhodovat v rychle měnícím se světě (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 209).

Můžeme tak konstatovat, že aktivizace vzděláváním je kvalitním způsobem trávení volného času seniorů pobytových sociálních služeb, jako forma aktivizace má vysoký přínos pro nesoběstačné tak i soběstačné uživatele.

3.4 Přínosy vzdělávání hlediska provedených výzkumů

Přínosy vzdělávání seniorů opírám o doslovnou citaci Doc. Dr. Beneše, PhDr. Łukasz Tomczyka a prof. PhDr. Josefa Švancary, CS.c.

Proces učení, jak uvádí Tomczyk (2015, s. 123) „probíhá u starších osob mnohem pomaleji než u mladých studentů“. Toto pravidlo je jednou ze základních charakteristik podmiňujících nabývání nových dovedností“.

Tomczyk (2015, s. 35) se opírá o další provedené vědecké výzkumy, „které jasně dokazují, že v mozcích učících se lidí dochází k vytváření nových synaptických spojení a zdůrazňuje skutečnost, že tento proces trvá celý život“

Tomczyk (2015, s. 36) dále uvádí, „že v současné době jsou k dispozici důkazy potvrzující možnost vznikání nových nervových spojení, a to v procesu remodelace, akcelerované pomocí vzdělávacích aktivit. Nesmírně zajímavý je závěr, že mapy korových oblastí, zodpovídajících za zrakové, sluchové, čichové a pohybové funkce, mohou být modifikovány vlivem procesu učení, a to dokonce v případech poškození mozku. Různá aktivizační cvičení napomáhají zdokonalování motorických či percepčních schopností a umožňují snadnější zapamatování. Vlivem učení dochází k reorganizaci architektury mozkové kůry a posílení neuronových synapsí, jež se na tomto procesu podílejí“.

Další závěry výzkumu dokazují, jak Tomczyk (2015, s. 35) dodává, „že paměť, která spolurozhoduje o vzdělávacích příležitostech a je tím nejcitlivějším faktorem při posuzování vlastních kognitivních schopností, měly osoby ve věkové skupině 67 a 78 let po vhodném paměťovém tréninku srovnatelné nebo totožné výsledky jako osoby mladé“.

„Výzkumy rozumové kapacity navíc jasně dokazují, že procvičování intelektuálních a emocionálních dovedností předchází úbytkům ve sféře fluidní inteligence“ (Tomczyk, 2015, s. 37 - 38).

Rovněž Beneš (2014, s. 102) uvádí, „že různé výzkumy schopností, inteligence, dovedností atd. potvrdily možnost dospělých učit se až do vysokého věku“.

Dále Beneš (2014, s. 111) uvádí, že „výsledky výzkumů ukazují, že dlouho jako samozřejmost brané tvrzení, že po dvacátém roce života ubývají intelektuální schopnosti, není pravdivé. Určité faktory, kterými se inteligence měří, rostou dokonce až do padesátého roku - induktivní myšlení, prostorová orientace, chápání slovních významů, a i u osmdesátiletých mohou být dosaženy výsledky na úrovni 75% pětadvacetiletých. Určité deficity, např. schopnost koncentrace na více věcí najednou, jsou kompenzovány jinými strategiemi myšlení. Paměť a schopnost

myšlení ubývají u více než pětasedmdesátiletých jen pomalu, znalosti zůstávají do devadesáti pěti let celkem stabilní (jedná se o lidi bez stařecké demence). Do sedmdesáti pěti let se tedy nepředpokládá výrazné omezení výkonu“.

Psycholog Josef Švancara, který se dlouhodobě zabývá problematikou psychiky ve stáří, uvádí, že senioři oproti mladým lidem potřebují *“ zhruba čtyřnásobnou dobu k naučení úkolu, během učení udělají zhruba čtyřnásobný počet chyb a k úplnému naučení potřebují dvaapůlkrát více opakování“.* (in Haškovcová, 2010, .s. 146).

3.5 Bariéry vzdělávání

Edukace seniorů může být komplikována řadou bariér. Bariérami by mohly být například:

- **nemožnost si vyhledat informace o vzdělávacích nabídkách**
 - a) senior nemá k dispozici svůj osobní počítač,
 - b) počítač není v prostorách domova pro seniory vůbec k dispozici
 - c) počítač v prostorách domovů pro seniory je, ale senior na něm pracovat neumí
- **malá informovanost** ze stran poskytovatelů sociálních služeb o příležitostech ke vzdělávání
- **seniorův špatný zdravotní stav** nebo jeho snížená či úplná nesoběstačnost, která neumožňuje seniorovi se jakýchkoliv vzdělávacích aktivit účastnit
- **nedostatek finančních prostředků**, které by umožňovaly seniorovi nákup osobního počítače nebo nedostatek finančních prostředků, které by umožnily nákup alespoň jednoho počítače, který by se nacházel v domovech pro seniory
- **nezájem** seniora se vzdělávat
- **nevytváření vzdělávacích možností** ze strany poskytovatelů pobytových sociálních služeb nebo málo vzdělávacích možností ve městě či vesnici

- **málo dotačních titulů**, které by vytvářely příležitost k seniorskému vzdělávání
- **předsudky, stereotypy, mýty, ageismus**

3.6 Co znamenají předsudky, stereotypy, ageismus?

Předsudky a stereotypy vymezují Špatenková se Smékalovou (2015, s. 82) jako zakořeněný úsudek, názor či postoj, který zastává jedinec nebo skupina osob vůči jiným skupinám („*heterostereotypy*“) anebo tento názor či postoj vyjadřuje jedinec k sobě samému („*autostereotypy*“).

Mýty, předsudky a stereotypy o stáří existují v nejrůznějších modifikacích, jak pokračují Špatenková, Smékalová (2015, s. 85), a mají značný vliv na utváření pojetí a sebepojetí stáří. Na předsudky a stereotypy o stáří pak nasedá diskriminace starých lidí. S diskriminací (otevřenou i skrytou) se můžeme setkat dokonce i ve vzdělávacích institucích.

Mýty, předsudky a stereotypy o stáří existují v různých formách neoprávněného zobecnění či odmítavého hodnocení, jak dále pokračují Špatenková se Smékalovou (2015, s. 85).

To potvrzuje i Haškovcová (2010, s. 43), která dodává, že silně zakořeněný předsudkem je „*mýtus neužitečnosti času*“. Senior, který již nepracuje, je zařazen do neproduktivní a neužitečné kategorie, která nic nedělá, takže ho můžeme přehlížet a ignorovat.

Tato stereotypizující tvrzení se opírají o ageismus, neboli diskriminaci osob a skupin na základě jejich chronologického věku anebo příslušnosti k určité generaci. K seniorům se ageistický postoj projevuje tak, že je zneschopňujeme, podceňujeme, odmítáme jako homogenní a nevýznamnou skupinu majoritní společnosti s tendencí je „*izolovat, aby nezdržovali a nepřekáželi*“ (Vágnerová, 2008, s. 309).

V pojetí vzdělávání seniorů znamená „*ageismus apriorní vyřazování starších lidí z různých edukačních aktivit pod dojmem, že nebudou schopni se kompetentně*

zapojit a efektivně se učit, protože už na vzdělání prostě nestačí nebo je to zbytečné, říkají Špatenková se Smékalovou (2015, s. 82).

Námítky proti seniorům a edukaci mohly znít, podle Špatenkové, Smékalové (2015, s. 84 - 85), například takto:

„ Proč vůbec by se měli vzdělávat! Na co? K čemu? Stejně je to zbytečné. Vždyť se na ně podívejte. Kdo se s nimi má otravovat. Neumí pracovat ani na počítači....“

- **„Vzdělávat seniory je zbytečné.** („Už jim to k ničemu není, když nechodí do zaměstnání.“) Vzdělávání není jen záležitostí profesní. V seniorském věku vstupují do popředí vzdělávání zájmové a získané vědomosti jsou pro seniora prospěšné.
- **Starší lidé se nemohou ničemu novému naučit.** („Starého psa novým kouskům nenaučíš.“) Pokud senioři nemají vážné zdravotní problémy, jsou schopni se stále učit nové věci.
- **Senioři si nic nepamatují.** („Stejně všechno zapomenou.“) Zapomínáme všichni bez rozdílu věku. Není to doména seniorů. Je pravdou, že paměť a poznávací funkce mohou být ovlivněny mnoha faktory, například únavou, nedostatkem spánku, přítomnou bolestí. Ale tyto faktory z hlediska učení opět ovlivňují lidi napříč všemi věkovými kategoriemi. Učení je tzv. mozkový jogging a mozek jako každý jiný sval musíme procvičovat, jinak chátrá.
- **Senioři nechtějí mít nic společného s moderními technologiemi.** Ne všechny dovednosti a znalosti v oblasti ICT technologií lze natrénovat pouze cestou samostudia, ale prostřednictvím vhodných počítačových kurzů. I senioři chtějí mít užitek, které moderní technologie nabízí. Čím dál víc přibývá seniorů, kteří se seznamují s počítači a využívají internet se všemi jeho výhodami, například Skype, Facebook, portály přímo pro seniory, poradenství atd. Ovládání počítačů zvládne naprosta většina lidí.
- **Senioři se nemohou vzdělávat, protože jsou hendikepovaní.** („Stejně nikam nedojdou, protože už nechodí, neslyší, nevidí...“) Starší lidé ztrácejí s věkem svou mobilitu, která jim brání se vzdělávat. Realizátoři a organizátoři by měli udělat vše, aby vzdělávání mohlo přijít za seniory. Při

edukaci je nutné pamatovat na vhodné osvětlení a ozvučením místnosti, jelikož mnohým seniorům neslouží dobře zrak a sluch.

- **„Starší lidé jen zabírají místo ve škole mladým.** Vzdělávací aktivity se nijak nekříží s rozvrhem mladých lidí. Naopak se prokazuje přínos mezigeneračního vzdělávání, například student jako osobní asistent a lektor při výuce pc kurzů, společná přednáška mladých lidí se seniory - tzv. mezigenerační dialog. Přínosem aktivit je prevence syndromu pro samotné realizátory a možnost si rozšířit andragogické dovednosti a kompetence o jinou cílovou skupinu.
- **Senioři se nechtějí vzdělávat, nejsou ochotni měnit svůj životní styl.** Senioři mají zájem se vzdělávat a vzdělávat se chtějí. Například poptávka po vzdělávacích aktivitách typu univerzita třetího věku dlouhodobě převyšuje nabídku. V případě ztráty soběstačnosti musí poptávat vzdělávání poskytovatel sociální služby.
- **Starší lidé potřebují zdravotní péči a sociální péči, ne vzdělávání.** Dnešní senioři jsou dnes mnohem zdravější a činorodější. Neměly bychom však zapomínat ani na nesoběstačné, kteří nechtějí být pouhými pasivními příjemci péče a prožít život v neaktivitě. *„I oni chtějí žít, pokud možno, co možná nejnorněji“.*
- **Senioři mají úplně jiné problémy, než se vzdělávat.** Senioři mohou mít anebo mají potíže s bydlením či potíže s nedostatečným příjmem (důchodem) Je zapotřebí podotknout, že oblast geragogiky neboli disciplíny zabývající se výchovou a vzděláváním seniorů, zahrnuje také oblast poradenství, prevencí a předcházení problémů ve stáří, tudíž dokáže *„efektivně řešit či alespoň minimalizovat, případně pomoci seniorům adaptovat se na nové situace“.*
- **Rehabilitace a prevence je záležitost zdravotníků, ne vzdělavatele“.** Edukační aktivity podporují zdravý životní styl seniorů, přípravu na stárnutí a jeho úspěšné zvládnutí, která je *„nedílnou součástí tzv. komprehenzivní (celkové) rehabilitace“.*

3.7 Virtuální universita třetího věku

Motto virtuálních univerzit:

" Výuka přichází za seniorem"

Internet stal novým nástrojem, který distribuuje vzdělávání a možnost učení široké veřejnosti, říká Gidens (2004 s. 77).

Giddens (1999, s. 409) hovoří o nástupu „*virtuální reality osobních počítačů*“ a *učebně beze stěn*“.

Idea e-learningu získala v poměrně krátké době značnou popularitu jako samostatná nebo doplňková forma výuky, dodává Tomczyk (2015, str. 155).

V České republice funguje virtuální U3V od roku 2007 a představuje novou moderní alternativu ke klasické prezenční přednáškové výuce U3V. Je založena na využití nových komunikačních technologií a internetu, má prvky distančního vzdělávání a e-learning je didakticky přizpůsoben charakteristickým specifikům cílové skupiny - seniorům se zájmem o vzdělávání na vysokoškolské úrovni.

Dostupnost kdekoliv a kdykoliv je největší výhodou virtuálních kurzů. Vlastní forma výuky přirozeným způsobem rozvíjí počítačovou a především pak informační gramotnost seniorů. Přesto však počáteční znalost práce s počítačem není podmínkou účasti. Studium vzdělávací skupiny organizuje vyškolený lektor. Výuku je možné realizovat kdekoliv kde je dostupný internet - knihovny, školy, informační střediska, kluby a domovy seniorů a další.

Důkazem, že e-learning je atraktivní formou vzdělávání i pro samotné seniory je především počet absolventů různých kurzů v rámci projektu VU3V ČR. Starší osoby sice patří ke generaci, která spíše preferuje tradiční formy výuky, nicméně po jisté přípravě jsou uvědomělými a zodpovědnými účastníky dálkového vzdělávání. Využívání e-learningových portálů vyžaduje pro seniory vstupního zaškolení Tomczyk (2015, s. 155 - 156)

V současné době s ohledem na počet kurzů pro seniory dostupných online, jednoznačně vede ČZU. Tato vysoká škola nabízí následující tématické okruhy: „*astronomie; etika jako východisko z krize společnosti; geometrie; lesnictví; současnost a dějiny myslivosti; pěstování a užívání léčivých hub; vývoj a současnost EU; vývoj informačních technologií; čínská medicína na zahrádce;*

výuka hry na hudební nástroje; dějiny oděvní kultury; hospodaření s vlastními financemi; lidské zdraví; život a dílo Michelangela Buonarotti. Kurzy jsou zpřístupňovány prostřednictvím e-learningového portálu Moodle, samotný projekt má vlastní www adresu, kde mají zaregistrovaní senioři přístup ke zdrojům Virtuální U3V“ (Tomczyk, 2015, s. 104 - 105).

Konzultačními středisky VU3V se mohou dle Špatenkové a Smékalové (2015, s. 97) stát různé organizace, které mají zájem vytvořit vzdělávací příležitost pro seniory. Jsou jimi například knihovny, kluby seniorů, informační centra nebo domovy pro seniory. Za výuku v konzultačním středisku VU3V je odpovědný lektor, který výuku organizuje a projde odborným vyškolením. Vedoucí konzultačního střediska odpovídá za registraci uchazečů a zpřístupňování obsahů portálu www.stránek. Jak pověřený lektor, tak i vedoucí jsou v kontaktu s mateřskou PEF ČZU, která je zřizovatelem.

Ve výukové místnosti s velkou obrazovkou jsou promítané přednášky. Během přestávky mezi jednotlivými přednáškami, které jsou v rozmezí dvou týdnů, si senioři - studenti, mohou opakovaně přehrát jednotlivé přednášky na počítači. Proto je nezbytný přístup k počítači a přístup k Internetu. Jednotlivé úkoly řeší buď samostatně nebo skupinově. Součástí studia je vypracování testu z každé videopřednášek a závěrečný test. Kurzy jsou jednosemestrální, skládají se ze 6 online přednášek v délce 45 až 60 minut. Poslední, sedmá přednáška - soustředění je realizováno tradičně formou prezenční přednášky, během níž lektor odpovídá na různorodé dotazy a probíhá diskuse. Výstupem kurzu je obdržení certifikátu o jeho absolvování.. (Tomczyk, 2015, s. 104 - 105).

Studia se mohou účastnit posluchači: se statutem důchodce, invalidní důchodci bez rozdílu věku, osoby kategorie 50+ (v době studia i nezaměstnaní).

Zapojení do studia se senior stane posluchačem na základě vyplněné přihlášky ke studiu, kterou obdrží od tutora v konzultačním středisku a uhradí studijní poplatek pro daný kurz. Povinnosti uchazeče je minimální 80% účast na společná výuce.

Po šesti úspěšně absolvovaných kurzech jsou posluchači pozváni ke slavnostní promoci do auly ČZU v Praze, kde si převezmou „Osvědčení o absolutoriu U3V“. Absolventi cyklu mohou následně pokračovat studiem nového cyklu, výběrem dalších šesti tematických kurzů (zdroj: e-senior.czu.cz)

4 ROVNOST PŘÍLEŽITOSTI

4.1 Definice rovnosti

„V rámci materiální rovnosti rozlišujeme mezi rovností příležitosti a rovností ve výsledku. Rovnost příležitosti je vytvoření takových podmínek, aby všichni ve svém úsilí měli stejnou výchozí pozici. Naopak rovnost ve výsledku je vytvoření takových podmínek, aby všichni dosáhli stejného výsledku, resp. vyžaduje pro danou skupinu celkové výsledky odpovídající zastoupení dané skupiny ve společnosti“ (Koldinská 2010, s. 12)

Podstatou principu rovnosti, podle Doleželové (2010, s. 9), je srovnání pomyslné stejné startovací čáry, která by měla být pro všechny členy společnosti stejná. Idea rovnosti totiž vyžaduje, aby bylo s osobami ve srovnatelných situacích zacházeno stejně. Konkrétní osoby tedy nemají být znevýhodňovány oproti jiným, pokud k tomu nejsou pádné důvody. Konceptem rovných příležitostí je tak odstraňování bariér pro znevýhodněné skupiny.

Rovnost příležitostí znamená zacházet s lidmi spravedlivě bez zaujatostí, předsudků, diskriminace a snažit se zamezit sociálnímu vyloučení v různých jejich formách.

Rovnost příležitosti je podle Matouška (2003, s. 191) jeden z úkolů a cílů veřejných sociálních služeb. Samotný důraz na rovnost příležitostí potvrzuje, že existence nerovnosti a nižší šance na úspěch pro některé sociální skupiny existuje. Příčinou nerovnosti mohou být různé bariéry, které jedince omezuje. Úkolem sociální práce je napravovat různé typy deprivací a bariér a vyrovnávat jejich znevýhodnění. Ze sociálního hlediska je rovnost v materiálních a sociálních zdrojích, které se stát snaží odstraňovat různými nástroji sociální politiky a zaručit jedinci jistou garanci, jako například *„garantovat rovnost přístupu ke vzdělání, k práci, k bydlení, k základní zdravotní péči, k systémovému zabezpečení, k vlivu na věci veřejné, k informacím bez ohledu na věk občana, na jeho příslušnost k pohlaví, k rase, k náboženství, na jeho sexuální orientaci nebo na existenci omezení různého druhu“*.

Podle Sena otázka rovnost a nerovnost *„nesouvisí s dostupností materiálních či sociálních statků“*. Politika rovnosti, jak Sen říká, je *„potenciál základních možností,*

což je celková míra svobody, kterou je možné využít k vytvoření podmínek spokojeného života.“ (in Gidens, 2004, str. 91)

Rovnost a nerovnost se točí „*kolem seberealizace*“, jak říká Gidens (2004, s. 91). Pokud jí nemůže člověk dosáhnout, ztrácí naději na příležitost vést spokojený život.

I když úkolem politiky státu je přerozdělování příjmů a bohatství od bohatých k chudým, aby se vyrovnaly rozdíly ve výsledku, vždy budou na světě lidé, *jejichž možnosti budou vždycky limitované, nebo lidé, kterým se zkrátka nedaří*“ (Gidens 2004, s. 92).

4.2 Rovnost příležitosti ke vzdělávání

V zákoně 108/2006 Sb., zákon o sociálních službách, je zdůrazněn cíl sociálních služeb, kterým je vytvářet příležitosti, které umožní lidem v nepříznivé sociální situaci přístup ke všem službám poskytovaným veřejnosti.

Zařízení pobytových sociálních služeb pro seniory sice nenahrazují instituce, které poskytují běžné služby veřejnosti, jakými jsou škola, úřad práce, zaměstnavatel, zdravotnické zařízení, spolky, zájmové kluby, atd., ale s těmito institucemi naopak v případě potřeby zařízení spolupracuje, aby vytvářelo příležitosti uživatelům seniorovi možnost služby veřejnosti využívat, jak je to běžné v případě jeho vrstevníků.

Rovné příležitosti ke vzdělávání mohou domovy pro seniory s nejvyšší ztrátou soběstačnosti vytvořit tím, že se sami stanou konzultačním střediskem VU3V. V tomto případě tak vytvoří příležitost k možnosti se vzdělávat, aby ten, kdo se chce učit a může, měl rovnou šanci k učení.

Tuto myšlenku naplňuje i Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období 2013 - 2017.

Úkolem společnosti je odstraňovat společenské i fyzické bariéry a bránit vyloučení seniorů z veřejného života. Jednou z jeho hlavních priorit, které jsou rozpracovány do opatření a specifických cílů, je také „*celoživotní učení a zdravé stárnutí*“. (zdroj: mpsv.cz).

Rovněž v dokumentu MŠMT z ledna 2013 s názvem Vize: vzdělávací systém 2020+ (Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020, usnesení vlády č. 583/2014) se dočteme:

„Vzdělávací politika České republiky směřuje k rozvoji vzdělávacího systému, v němž:

- *vzdělávání se nachází v popředí zájmu společnosti i jednotlivců a je považováno za významnou hodnotu,*
- *lidé využívají rozmanité příležitosti k učení v průběhu celého života,*
- *kvalitní vzdělávání je přístupné pro každého, funguje efektivně, spravedlivě a dává všem stejnou šanci“ (zdroj: msmt.cz)*

Aktivní stárnutí nepředstavuje podle Špatenkové a Smékalové (2015, s. 12) pouhou fyzickou aktivitu, ale možnost společně sdílet ideu kvality života stáří ve všech jeho fázích bez rozdílů na rozlišení aktivní nebo neaktivní seniory z hlediska soběstačnosti. Společnost by měla respektovat právo seniorů na rovné příležitosti a možnosti účastnit se společenského života ve všech jeho podobách.

5 PRAKTICKÁ ČÁST

V předcházejících kapitolách mé bakalářské práce jsem se zabývala stárnutím z hlediska demografického a bio-psycho-sociálního projevu stárnutí. Důraz mé práce jsem zaměřila na institucionální péči s možnými jeho riziky s akcentem na novou formu aktivizace seniorů prostřednictvím vzděláváním, kterou jsem opřela o jejich přínos. Poslední kapitola pak navazuje na otázku příležitostí seniorů ke vzdělávacím nabídkám.

5.1 Cíl výzkumu

Téma mé práce je rovnost příležitostí ke vzdělávání seniorů, respektive se zabývám otázkou, jaké vzdělávací příležitosti mají senioři v Karviné, kdo jim tyto příležitosti nabízí?

Výzkumným šetřením chci zjistit všechny dostupné vzdělávací příležitosti pro seniory v Karviné, dále chci zjistit, zdali by nějaké zařízení/organizace vytvořila vzdělávací nabídku, která by se realizovala v domově pro seniory v Karviné. Cílem výzkumu je zjistit, zda by pobytové zařízení sociálních služeb vytvořilo příležitost k virtuálnímu vzdělávání seniorů, zda by vůbec měli o tuto novou aktivizaci senioři zájem a zjistit motivaci k virtuálnímu vzdělávání.

Především můj důraz je kladem na výzkumnou otázku, zdali mají i senioři s omezenou soběstačností či její úplnou ztrátou, nějakou příležitost ke vzdělávání.

Výzkumný cíl jsem následně charakterizovala těmito výzkumnými otázkami:

1. Jaké mají vzdělávací příležitosti senioři v Karviné?
2. Vytvořilo by nějaké zařízení/organizace příležitost ke vzdělávání v domovech pro seniory?
3. Vytvořilo by vzdělávací příležitost domov pro seniory tím, že by zahájilo virtuální univerzitu třetího věku?
4. Podpořil by Magistrát města Karviné zahájení virtuální univerzity třetího věku v domovech pro seniory?

Na základě uvedených výzkumných otázek jsem stanovila tyto hypotézy:

H1. Předpokládám, že alespoň jednu vzdělávací nabídku pro seniory má každá z organizací celoživotního vzdělávání v Karviné.

H2: Předpokládám, že nejvíce vzdělávacích nabídek co do počtu tematických okruhů nabízí Slezská univerzita, Obchodně podnikatelská fakulta.

H3 Předpokládám, že žádná z institucí, která jsou celoživotními vzdělávacími zařízeními, by nevytvořila žádnou vzdělávací nabídku realizovanou v domově pro seniory v Karviné.

H4: Předpokládám, že žádná organizace, která není institucí celoživotního vzdělávání, by nevytvořila vzdělávací cyklus přednášek, které by byly realizovány v domově pro seniory v Karviné.

H5: Předpokládám, že domov pro seniory v Karviné se bude chtít zapojit do realizace VU3V a má všechno potřebné technické vybavení.

H6: Předpokládám, že by město Karviná podpořilo virtuální univerzitu třetího věku v domově pro seniory v Karviné.

H7: Předpokládám, že více než 51% procent seniorů oslovených dotazníkovým šetřením v pobytových sociálních zařízeních by mělo zájem se virtuálně vzdělávat

H8: Předpokládám, že více než 51% procent seniorů oslovených dotazníkovým šetřením v pobytových sociálních zařízeních uvede, že by vzdělávání ovlivnilo kvalitu jejich života.

H9. Předpokládám, že největší motivací seniorů vzdělávat se virtuálně bude jejich seberealizace.

5.2 Metodika výzkumu

Výzkumnou metodu vhodnou ke zjištění dat jsem zvolila kvantitativní, metoda matematicko-statistická. V rámci všech dílčích šetření jsem výzkum provedla osobním dotazováním na základě předem připravených otázek, abych vysvětlila i náročnější otázky, především ohledně mé domnělé hypotézy, že uživatelé domovů pro seniory nebudou znát pojem virtuální vzdělávání nebo co je virtuální universita třetího věku. Tato technika sběru dat byla časově náročnější, ale tímto jsem si zajistila 100% návratnost dotazníků. Dotazník obsahoval otázky identifikační, uzavřené dichotomické, uzavřené polytomické výběrové a dvě otázky otevřené.

Jako cílovou skupinu jsem si vybrala domovy pro seniory v Karviné a to Nový domov Karviná a Domov pro seniory Slezské humanity, který zajišťuje pobytovou sociální službu především pro imobilní seniory s kapacitou 40 uživatelů v daném zařízení. Mou žádost o umožnění realizace výzkumu jsem nejdříve poslala oběma ředitelům elektronickou formou do obou uvedených zařízení, přičemž jsem do přílohy poslala vzory dotazníků jak pro uživatele, tak pro ředitele/vedoucí daných zařízení. Nový domov Karviná mé žádosti vyhověl, Slezská humanita mé žádosti nevyhověla, přestože jsem se o to snažila také telefonickým rozhovorem.

Hlavní část prvního výzkumu byla realizována se seniory v Novém domově Karviná, druhá část výzkumu byla realizována s paní Ing. Evou Cholewovou, která je ředitelkou Nového Domova v Karviné. Druhé výzkumné šetření jsem realizovala s náměstkem primátora Karviné, panem Ing. Miroslavem Hajdušíkem a třetí šetření proběhlo ve všech zařízeních, kde probíhá nebo by mohlo probíhat jakékoliv vzdělávání. Ty jsem si vyhledala prostřednictvím internetových stránek a rozlišila jsem je do dvou kategorií, jako na instituce celoživotního vzdělávání a jiné a následně jsem se všemi realizovala dotazníkové šetření.

Realizace prvního dílčího výzkumného šetření probíhal v Novém domově Karviná od března 2016 do listopadu 2016. Realizace druhého a třetího dílčího výzkumného šetření probíhal od února 2017 do října 2017.

5.3 Výzkumné šetření v Novém domově Karviná

Základní údaje: Nový Domov Karviná je příspěvkovou organizací zřízenou Moravskoslezským krajem. Nachází se na adrese: U Bažantnice 1564/15, v Karviné - Novém Městě. Ředitelkou Nového domova je Ing. Eva Cholewová. V tomto Zařízení se nachází Domov pro seniory s kapacitou lůžek 62 míst a Domov se zvláštním režimem s kapacitou 104 míst. Dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů a vyhlášky MPSV č. 505/2006 Sb., kterou se provádí některá ustanovení Zákona o sociálních službách, zařízení poskytuje celodenní stravování, ubytování včetně aktivizace seniorů. Provoz zařízení byl zahájen v listopadu roku 1959 pod názvem Domov důchodců Karviná.

V roce 1971 byla provedena ke stávajícímu domovu přístavba ubytovacího pavilónu, který je spojen s původní budovou spojovací chodbou. Provedenými stavebními úpravami objektu postupně došlo k výraznému zkvalitnění podmínek pro poskytování sociálních služeb odpovídajících dnešním požadavkům na kvalitu, vybavenost, komfortu bydlení a soukromí, která je prioritou Moravskoslezského kraje. Díky několikamiliónové investici Moravskoslezského kraje a postupné humanizace zařízení, rozvržené do několik etap, nyní bydlí uživatelé v jedno a dvouúžkových pokojích se sociálním zařízením. V roce 2016 se Nový domov zaměřil na rozvoj aktivizačních činností. Pro uživatele pracovníci připravují pestré aktivity, které především nabízejí smysluplné trávení času, umožňují kontakt s okolím, komunitou a hlavně přinášejí potěšení.

5.3.1 Výzkumné šetření s uživateli Nového domova v Karviné

Výzkumným souborem bylo celkem 30 seniorů z Domova pro seniory a z Domova se zvláštním režimem.

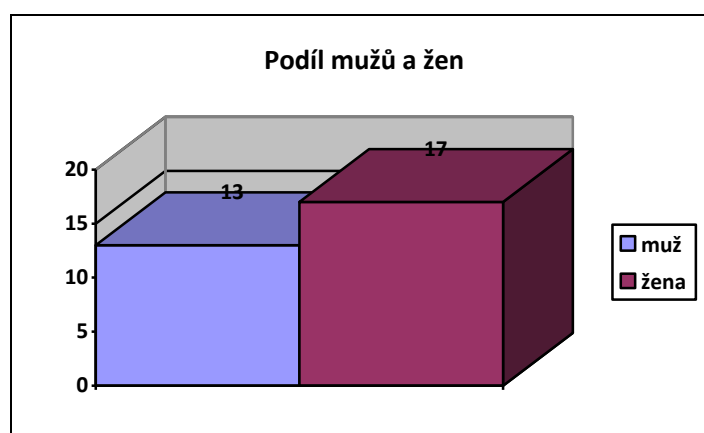
Otázka č. 1 - : Uveďte, zda jste muž nebo žena.

Respondenti uvedli tyto údaje:

- muž: 13 (43 %)

- žena: 17 (56 %)

Graf č. 2: Podíl mužů a žen

Zdroj: Vlastní výzkum v měsících březen-listopad 2016

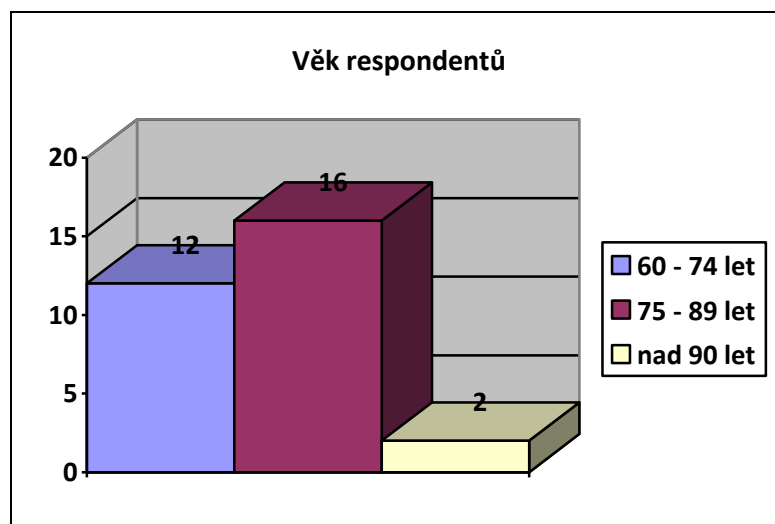
Z celkového počtu 30 seniorů se výzkumu zúčastnilo 13 mužů (43 %) a 17 žen (56 %).

Otázka č. 2: Kolik vám je let?

Respondenti měli na výběr 3 možnosti a uvedli tyto údaje:

- 60-74 let: 12 (40%)
- 75-89 let: 16 (53%)
- nad 90 let: 2 (7%)

Graf č. 3: Věk respondentů

Zdroj: Vlastní výzkum v měsících březen-listopad 2016

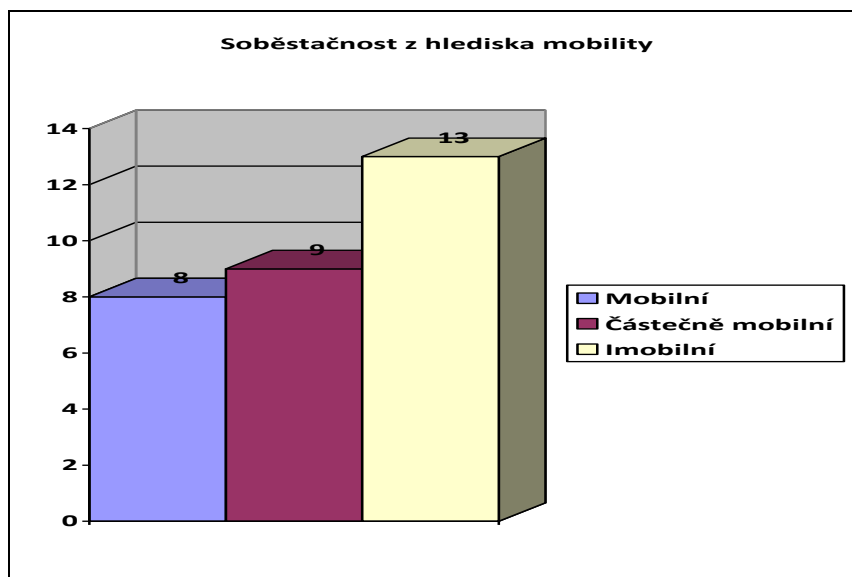
Z celkového počtu 30 seniorů, kategorii 60-74 let uvedlo 12 (40 %) seniorů, v kategorii 75-89 let uvedlo 16 (53 %) seniorů, v kategorii nad 90 let uvedli 2 (7 %) senioři.

Otázka č. 3: Jaká je vaše míra soběstačnosti z hlediska mobility (chůze)?

Respondenti měli na výběr 3 možnosti a uvedli tyto údaje:

- zcela mobilní (nepatrné problémy s chůzí) 8 (27%)
- částečně mobilní (chůze pouze za pomoci podpory) 9 (30%)
- zcela imobilní (nemožnost chodit vůbec) 13 (43%)

Graf č. 4: soběstačnost z hlediska mobility

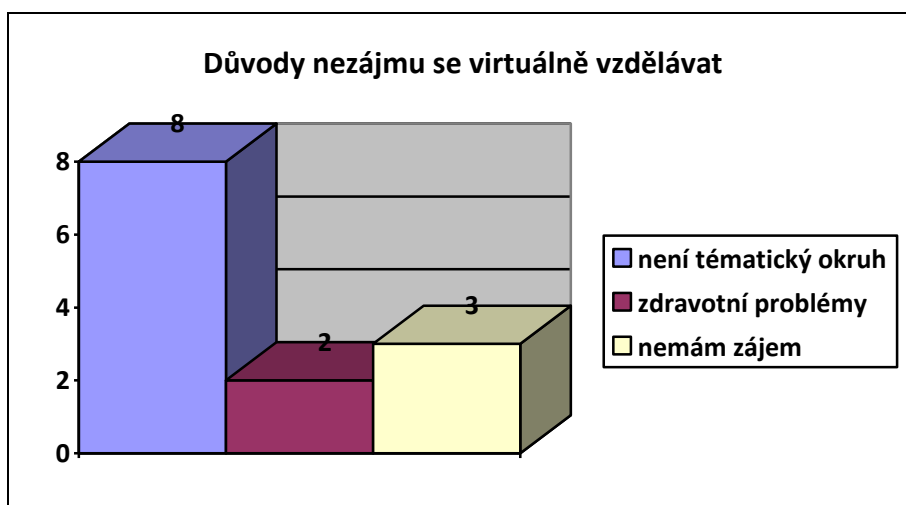

Zdroj: Vlastní výzkum v měsících březen-listopad 2016

Z celkového počtu 30 seniorů, zcela mobilní uvedlo 8 (27 %) seniorů, v kategorii částečně mobilní uvedlo 9 (30 %) seniorů, v kategorii zcela imobilní uvedlo 13 (43 %) seniorů.

Komentář: Z otázek 1 až 3 lze vyčíst základní charakteristiky výzkumného vzorku. Z celkového počtu 30 seniorů, kteří se zúčastnili výzkumného šetření, tvořilo 43% mužů a 56% žen. Nejvíce seniorů uvedlo věkovou kategorii 75 až 89 let (53%), následuje věková kategorie 60-74 let (40%), nejmenší počet seniorů se nacházelo v kategorii nad 90 let (7%). Z hlediska míry soběstačnosti (mobility) je největší počet zastoupených seniorů v kategorii špatně mobilních seniorů 13 (43%), částečně mobilních seniorů (chůze pouze za pomoci podpory) tvoří 30% seniorů a zcela mobilních seniorů tvoří 27% výzkumného vzorku. Z těchto dat můžeme usoudit, že v zařízeních pobytových sociálních služeb je největší počet seniorů, kteří mají z hlediska mobility středně těžkou až úplnou závislost (63%).

Graf č. 6: Důvody nezájmu se virtuálně vzdělávat

Zdroj: Vlastní výzkum v měsících březen-listopad 2016

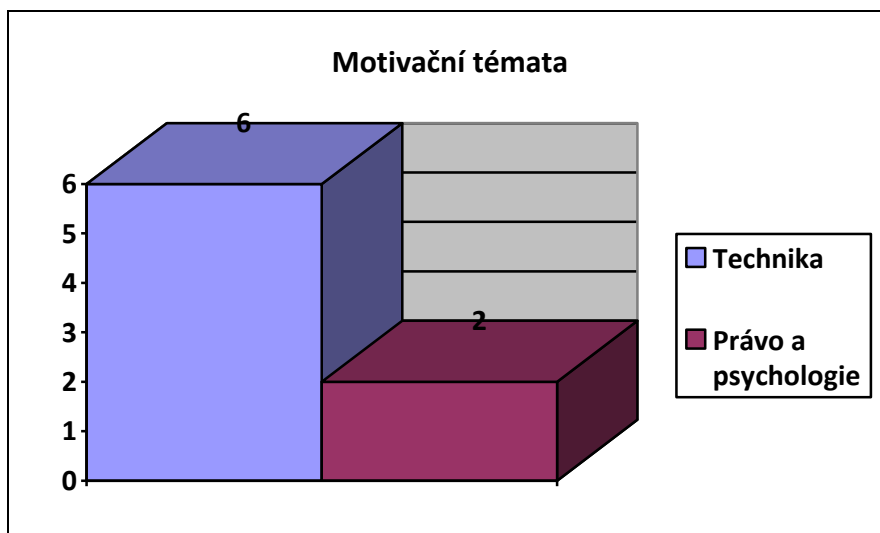
Z celkového počtu 13 seniorů, kteří na předchozí otázku odpověděli ne z hlediska zájmu se virtuálně vzdělávat, v kategorii v nabídce není žádný tematický okruh, který by mě zajímal odpovědělo 8 (62%), v kategorii zdravotní problémy (ztráta zraku, sluchu) odpovědělo 2 (15%) a v kategorii nemám vůbec žádný zájem o vzdělávání odpovědělo 3 (23%)

Otázka číslo 6 - Jaké tematické oblasti by vás zajímaly (popřípadě vás motivovaly, aby se váš názor změnil?)

Respondenti měli tuto otázku otevřenou k jejich volné odpovědi, v nichž se objevily zájem o tato témata:

- technika (témata vojenská, automobilový průmysl) 6 (75%)
- právo a psychologie 2 (25%)

Graf č. 7: Motivační témata

Zdroj: Vlastní výzkum v měsících březen-listopad 2016

Z celkového počtu 8 seniorů na otázku motivačních témat uvedlo 6 seniorů (75%) jako motivační téma oblast techniky (témata vojenská, automobilový průmysl) a jako další motivační témata uvedli 2 (25%) senioři jako téma z oblasti práva a psychologie.

Komentář: Otázka číslo 4 souvisí s hypotézou č. 7 o zájmu vzdělávat se virtuálně. Z výzkumného šetření vyplynulo, že zájem vzdělávat se virtuálně má 57% uživatelů, 43 % uživatelů o tuto formu vzdělávání neprojevovalo žádný zájem. Důvodem, která souvisí s položenou otázkou číslo 5 je absence tématu která by seniora oslovila 62%. 23 % seniorů jako důvod nezájmu uvedlo faktický důvod se nevzdělávat vůbec a 15 % seniorů uvedlo, že nemají zájem se virtuálně vzdělávat pro jejich zdravotní problémy (ztráta sluchu a zraku). Otázka číslo 6 souvisí s nabídkou tématu, které by 62% procent seniorů oslovilo a motivovalo by je k virtuálnímu vzdělávání. Motivačními tématy se jednoznačně stala oblast techniky 75% a oblast právní a psychologie 25%.

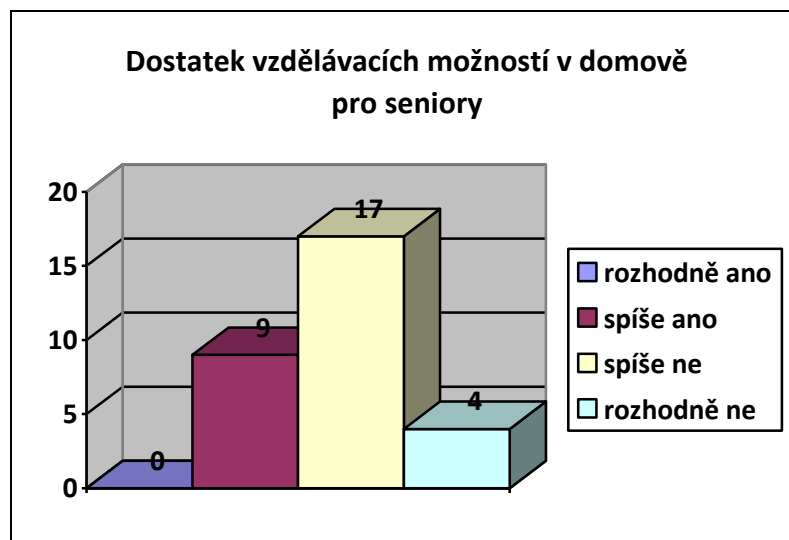
Otázka číslo 7: Je, podle vás, v domově pro seniory, dostatek vzdělávacích možností?

Respondenti měli na výběr 3 možnosti a uvedli tyto údaje:

- rozhodně ano 0 (0%)

- spíše ano	9 (30%)
- spíše ne	17 (56%)
- rozhodně ne	4 (14%)

Graf č. 8: Dostatek vzdělávacích možností v domově pro seniory

Zdroj: Vlastní výzkum v měsících březen-listopad 2016

Z celkového počtu 30 seniorů na otázku informovanosti o vzdělávacích nabídkách pro seniory, v kategorii rozhodně ano nebyla uvedena žádná odpověď, v kategorii spíše ano uvedlo 9 (30%) seniorů, v kategorii spíše ne 17 (56%) seniorů a v kategorii rozhodně ne uvedlo 4(14%) seniorů.

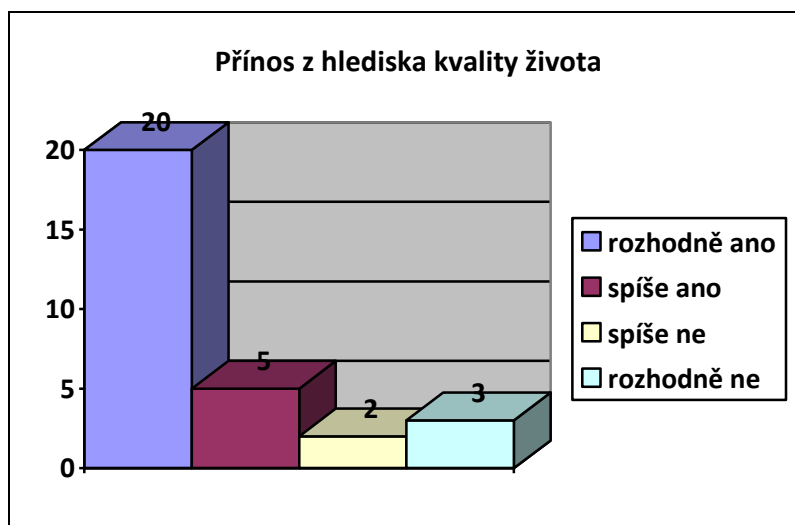
Komentář: Na základě výzkumné otázky č. 7 se ukazuje, že podle seniorů je v zařízení nedostatečné množství vzdělávacích možností. Odpověď spíše ne a rozhodně tvoří celkem 70% z celkového výzkumného šetření. Naopak jako dostatečné množství vzdělávacích možností hodnotí 30% seniorů.

Otázka číslo 8. Domníváte se, že by vzdělávání ovlivnilo kvalitu vašeho života?

Respondenti měli na výběr 4 možnosti a uvedli tyto údaje:

- rozhodně ano	20 (67%)
- spíše ano	5 (17%)
- spíše ne	2 (6%)
- rozhodně ne	3 (10%)

Graf č. 9: Přínos z hlediska kvality života

Zdroj: Vlastní výzkum v měsících březen-listopad 2016

Z celkového počtu 30 seniorů na otázku, zda by vzdělávací nabídka ovlivnila kvalitu jejich života, v kategorii rozhodně ano odpovědělo 20 (67%) seniorů, v kategorii spíše ano uvedlo 5 (17%) seniorů, v kategorii spíše ne 2 (6%) seniorů a v kategorii rozhodně ne uvedlo 3 (10%) seniorů.

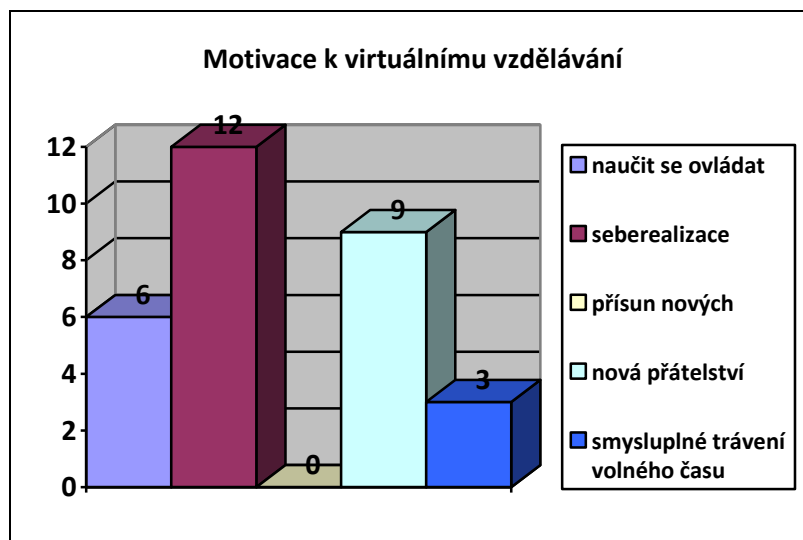
Komentář: Otázka č. 8 souvisí s hypotézou č. 8., zdali by vzdělávání ovlivnilo kvalitu jejich života. Z výzkumného šetření se ukázalo, že 67% seniorům by se vzdělávání rozhodně zvýšila kvalita jejich života a v součtu s další kategorií u 17% seniorů, kteří odpověděli spíše ano, se ukazuje, že senioři v celkovém součtu hodnotí vzdělávání jako determinantu kvality jejich života. Pouze 16 % seniorů, kteří zhodnotili vzdělávání v kategorii spíše ne (6%) a rozhodně ne (10%), uvedlo, že by vzdělávání nijak neovlivnilo kvalitu jejich života.

Otázka číslo 9: Jaká motivace, podle vás, by vás vedla se virtuálně vzdělávat?

Respondenti měli na výběr z 5 možností a uvedli tyto údaje:

- naučit se ovládat počítač 6 (20%)
- seberealizace 12 (40%)
- přísun nových informací 0 (0%)
- nová přátelství 9 (30%)
- smysluplné trávení volného času 3 (10%)

Graf číslo 10: Motivace ke vzdělávání

Zdroj: Vlastní výzkum v měsících březen-listopad 2016

Z celkového počtu 30 seniorů na otázku, jaká motivace by vedla k virtuálnímu vzdělávání, v kategorii naučit se ovládat počítač uvedlo 6 (20%) seniorů, v kategorii seberealizace uvedlo 12 (40%) seniorů, v kategorii přísun nových informací uvedlo 0 (0%) seniorů, v kategorii nová přátelství uvedlo 9 (30%) seniorů a v kategorii smysluplné trávení volného času uvedlo 3 (10%) seniorů.

Komentář: Otázka č. 9 souvisí s hypotézou č. 9., jaká motivace by vedla seniory vzdělávat se virtuálně. Z výzkumného šetření se ukázalo, že největší motivací je seberealizace, která je zastoupena v 40% odpovědí seniorů. Další významnou kategorii tvoří senioři, kteří ve 30% uvedli, že motivací vzdělávat se virtuálně je navázat nová přátelství. Motivace ovládat počítač je zastoupena ve 20% odpovědí a smysluplné trávení volného času uvedlo 10% seniorů.

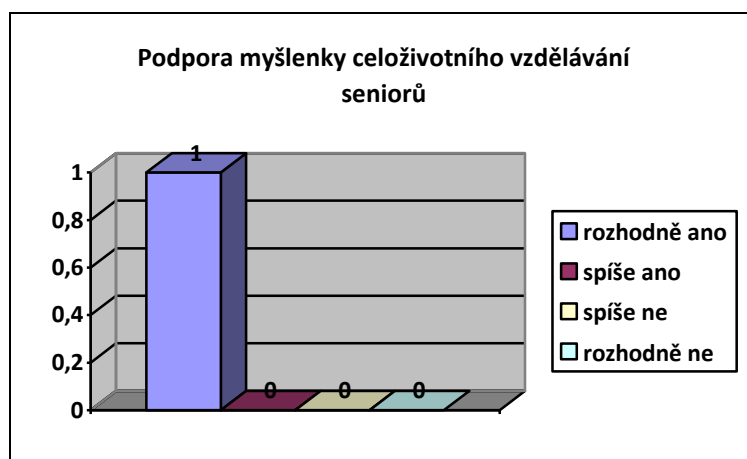
5.3.2 Výzkumné šetření s ředitelkou pobytového zařízení sociálních služeb v Novém domově Karviná.

Otázka č. 1 - Podporuje vaše zařízení myšlenku celoživotního vzdělávání seniorů?

Paní ředitelka měla na výběr ze 4 možností:

- rozhodně ano	1 (100%)
- spíše ano	0 (0%)
- spíše ne	0 (0%)
- rozhodně ne	0 (0%)

Graf č. 11: Podpora myšlenky celoživotního vzdělávání seniorů

Zdroj: Vlastní výzkum v měsících březen-listopad 2016

Na položenou otázku, zda paní ředitelka podporuje myšlenku celoživotního vzdělávání seniorů, v kategorii rozhodně ano odpověděla 1 (100%), v kategorii

spíše ano odpověděla 0 (0%), v kategorii spíše ne odpověděla 0 (0%), v kategorii rozhodně ne odpověděla 0 (0%).

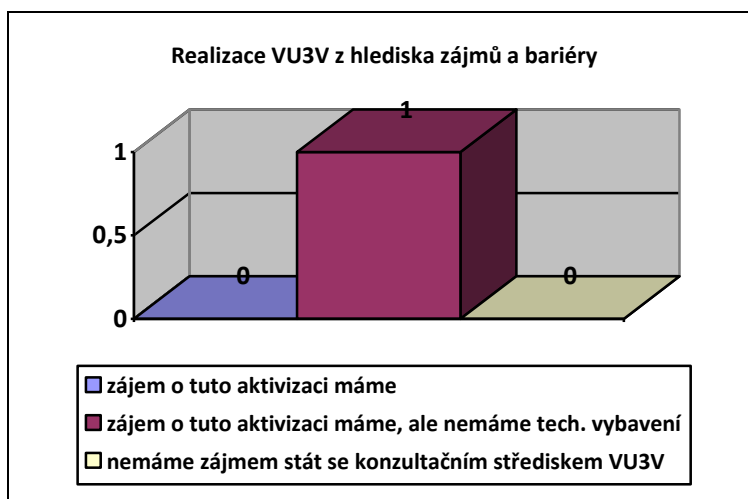
Komentář: Výzkumným šetřením na položenou otázkou č. 1 se ukázalo, že myšlenku celoživotního vzdělávání paní ředitelka rozhodně podporuje.

Otázka číslo 2: Jak by jste zhodnotila vaše stanovisko z hlediska zájmu realizace virtuální U3V ve vašem zařízení a z hlediska technického vybavení nutné k realizace VU3V?

Na položenou otázku měla paní ředitelka 3 možnosti:

- zájem o tuto aktivizaci máme a máme k dispozici všechna technická vybavení k její realizaci 0 (0%)
- zájem o tuto aktivizaci máme, nemáme k dispozici patřičné technické vybavení k realizaci VU3V, kterými jsou počítače 1(100%)
- nemáme zájem stát se konzultačním střediskem VU3V 0 (0%)

Graf č. 12: Realizace VU3V z hlediska zájmů a bariéry

Zdroj: Vlastní výzkum v měsících březen-listopad 2016

Na položenou otázku, jak by jste zhodnotila vaše stanovisko z hlediska zájmu realizovat virtuální U3V ve vašem zařízení a z hlediska technického vybavení

nutné k realizace VU3V paní ředitelka odpověděla, v kategorii zájem o tuto aktivizaci máme a máme k dispozici všechna technická vybavení k její realizaci 0 (0%), v kategorii zájem o tuto aktivizaci máme, nemáme k dispozici patřičné technické vybavení k realizaci VU3V, kterými jsou počítače 1(100%), v kategorii nemáme zájmem stát se konzultačním střediskem VU3V 0 (0%).

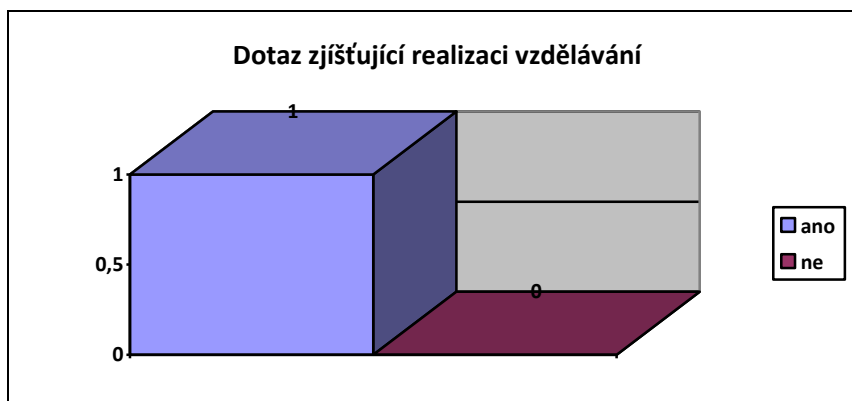
Komentář: Otázka č. 2 souvisí s hypotézou č. 5. Výzkumným šetřením a položenou otázkou č. 5, která sleduje zájem z hlediska realizace virtuální U3V a z hlediska technického vybavení nutné k realizace VU3V, se ukázalo, že Nový domov v Karviné má zájem o tuto formu aktivizace, ale bariérami k zahájení realizace VU3V se staly počítače, které zařízení k dispozici nemá.

Otázka číslo č 3: Probíhá ve vašem zařízení nějaký druh vzdělávání?

Na položenou otázku měla paní ředitelka 2 možnosti:

- ano 1 (100%)
- ne 0 (0%)

Graf č. 13: Dotaz zjišťující realizaci vzdělávání

Zdroj: Vlastní výzkum v měsících únor 2017- říjen 2017

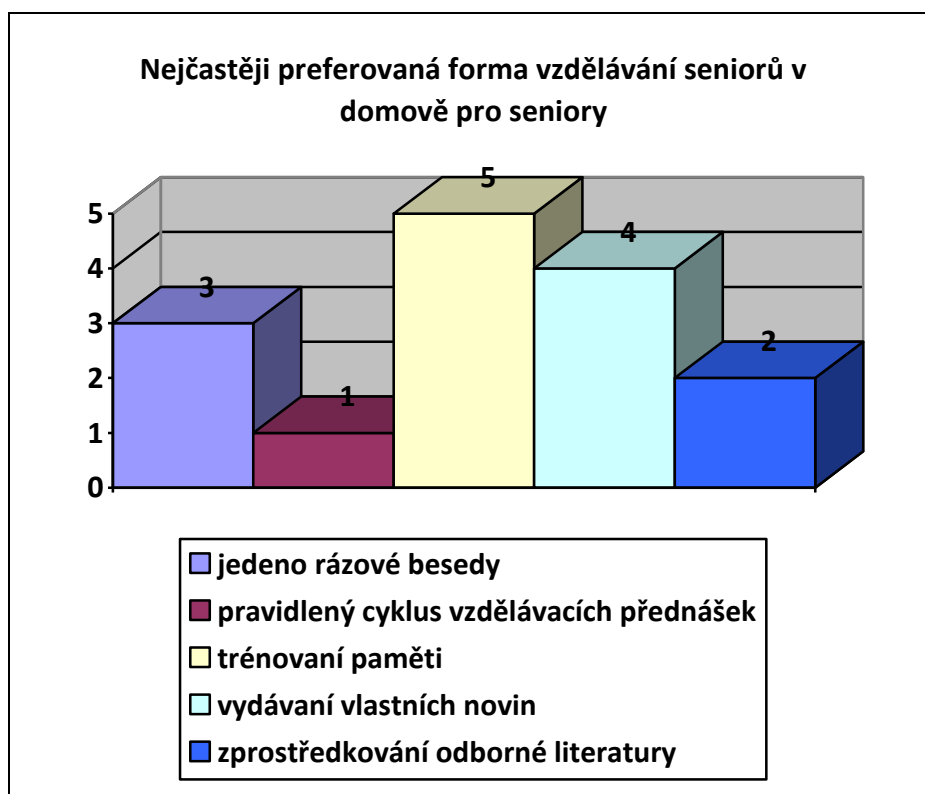
Na položenou otázku, zda probíhá ve vašem zařízení nějaký druh vzdělávání, odpověděla paní ředitelka, v kategorii ano 1 (100%), v kategorii ne 0 (0%).

Otázka číslo 4: Jaká forma vzdělávání probíhá v domovech pro seniory dle její četnosti pravidelně? Přiřaďte číslici 1 až 5, přičemž číslo 5 znamená realizaci vzdělávání aspoň 1 za 14 dní, číslo 4 znamená alespoň jednou za měsíc, číslo 3 znamená aspoň jednou za dva měsíce, číslo 2 jednou za půl roku, číslo 1 znamená jednou ročně.

Na položenou otázku měla paní ředitelka 4 možnosti:

- jednorázové besedy 3 (20%)
- pravidelný cyklus vzdělávacích přednášek 1 (7%)
- trénování paměti 5 (34%)
- vydávání vlastních novin 4 (26%)
- zprostředkování odborné literatury 2 (13%)

Graf č. 14: Nejčastěji preferovaná forma vzdělávání seniorů v domově pro seniory

Zdroj: Vlastní výzkum v měsících březen-listopad 2016

Na položenou otázku, jaká forma vzdělávání probíhá v domovech pro seniory dle její četnosti pravidelně, odpověděla paní ředitelka, v kategorii - jednorázové besedy 3 (20%), v kategorii pravidelný cyklus vzdělávacích přednášek 1 (7%), v kategorii trénování paměti 5 (34%), v kategorii vydávání vlastních novin 4 (26%), v kategorii zprostředkování odborné literatury 2 (13%).

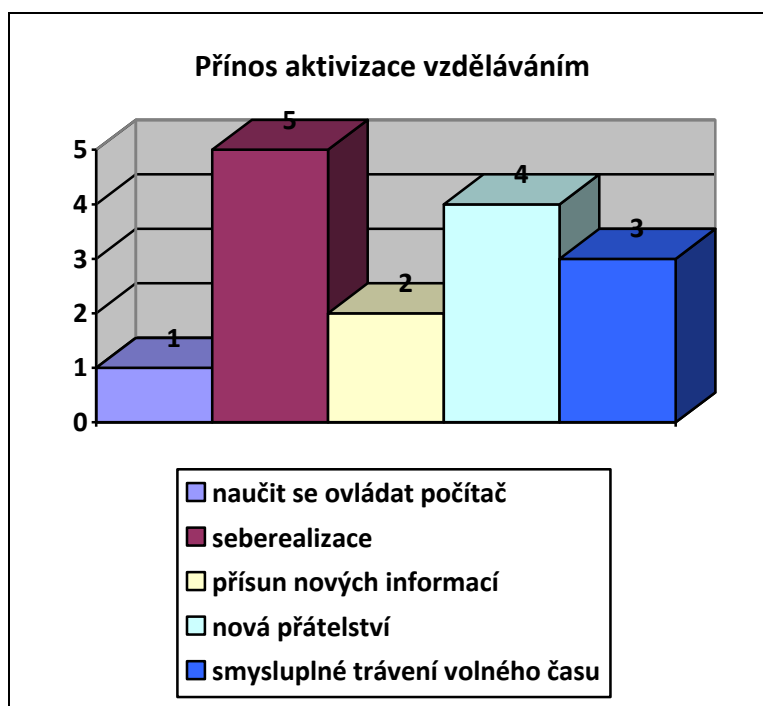
Komentář: Výzkumným šetřením otázkami číslo 3 a 4, zdali v domově pro seniory dochází k pravidelnému vzdělávání, se ukázalo, že k pravidelnému vzdělávání v zařízení dochází prostřednictvím trénování paměti (34%) a to alespoň 1x za 14 dní, další formou vzdělávání je vydáváním vlastních novin (26%) a to jednou měsíčně, který plní edukační proces. Jednorázové besedy v zařízení probíhají alespoň jednou za dva měsíce (20%). Další formou vzdělávání je zprostředkování odborné literatury (13%) z knihoven. K pravidelnému cyklu vzdělávání formou ucelených přednášek (7%) nedochází v zařízení téměř vůbec.

Otázka číslo 5: Jaký by byl, podle vás, největší přínos nové aktivizace pro seniory formou vzdělávání? Z hlediska přínosu přiřadte číslicí 1 až 5, přičemž známka 5 označuje největší přínos a číslo 1 nejmenší přínos.

Paní ředitelka měla na výběr z 5 možností:

- naučit se ovládat počítač 1 (7%)
- seberealizace 5 (33%)
- přísun nových informací 2 (13%)
- nová přátelství 4 (27%)
- smysluplné trávení volného času 3 (20%)

Graf č. 15: Přínos aktivizace vzděláváním

Zdroj: Vlastní výzkum v měsících březen-listopad 2016

Na položenou otázku přínosu nové formy aktivizace formou vzdělávání přiřadila paní ředitelka, v kategorii naučit se ovládat počítač 1 (7%), v kategorii seberealizace 5 (33%), v kategorii přísun nových informací 2 (13%), v kategorii nová přátelství 4 (27%), v kategorii smysluplné trávení volného času 3 (20%).

Komentář: Výzkumným šetřením na otázku číslo 5 z hlediska domnělého přínosu aktivizace formou vzdělávání se ukázalo, že paní ředitelka se domnívá, že největším přínosem zahájení VU3V by byla právě uživatelova seberealizace (33%) a vznik nových přátelství (27%).

5.4 Výzkumné šetření na Magistrátu města Karviné

Výzkumné šetření s náměstkem primátora města Karviné, panem Ing. Miroslavem Hajdušíkem.

Otázka č. 1 - Jaké vzdělávací aktivity směrem k seniorům město Karviná finančně podporuje?

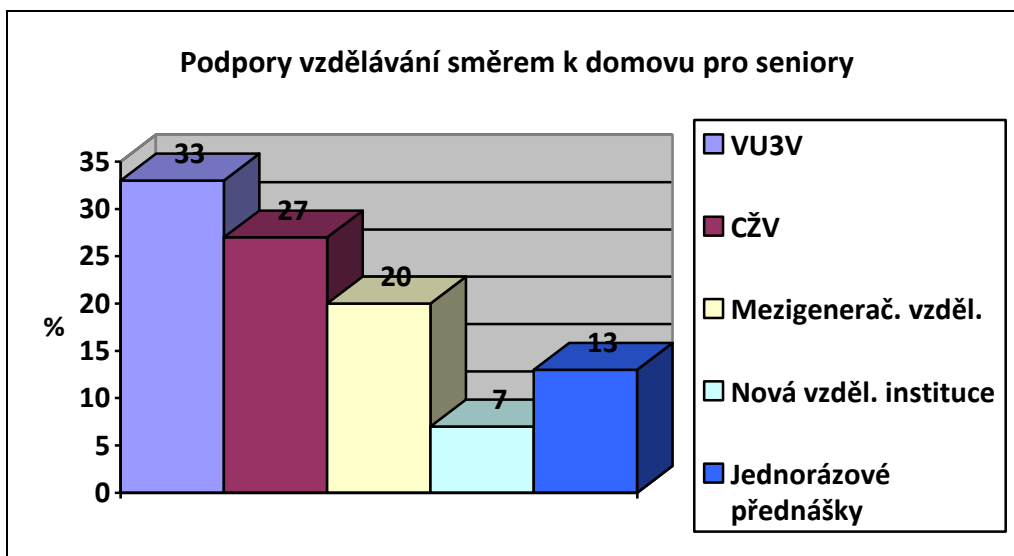
Na položenou otázku, jaké vzdělávací aktivity směrem k seniorům město Karviná finančně podporuje, odpověděl náměstek primátora následovně: „*Město Karviná finančně podporuje realizaci počítačových kurzů pro seniory, edukační pobytové aktivity seniorů, příspěvek ve výši 300 Kč na úhradu přihlášky CŽV na Slezské univerzitě, edukační besedy pro seniory realizované v Městském domě kultury v Karviné, rovněž započaly další pravidelné edukační přednášky v prostorách Spolkového domu, například beseda s městskou policií v Karviné, beseda s názvem Bezpečná domácnost. Témata besed budou vždy podle zájmů seniorů. Dále podporujeme retreatory pro seniory, koncerty pro seniory a mnoho dalších akcí ke zkvalitnění jejich života.*“

Otázka číslo 2: Jakou formu vzdělávání směrem do zařízení pobytových sociálních služeb by s největší pravděpodobností město finančně podpořilo?. Přiřadte číslem 1 - 5, kdy číslo 5 znamená největší podporu a číslo 1 nejmenší podporu.

Na položenou otázku měl náměstek primátora, pan Ing. Miroslav Hajdušík, 5 možností:

- rozvoj VU3V do pobytových zařízeních sociálních služeb	5 (33%)
- pravidelný cyklus přednášek realizovaný stávajícími vzdělávacími institucemi celoživotního vzdělávání	4(27%)
- pravidelný cyklus přednášek realizovaný v rámci projektu mezigeneračního vzdělávání mezi Gymnáziem Karviná a domovem pro seniory	3 (20%)
- vznik nové vzdělávací instituce přímo pro seniory	1 (7%)
- jednorázové přednášky	2 (13%)

Graf č. 16: Forma podpory vzdělávání směrem k domovu pro seniory

Zdroj: Vlastní výzkum v měsících únor 2017- říjen 2017

Na položenou otázku formy podpory vzdělávání seniorů v domovech pro seniory pan náměstek Ing. Hajdušík uvedl, že s největší pravděpodobností (33%) by podpořil vznik VU3V, druhou nejvyšší pravděpodobnost (27%) podpory označil pravidelný cyklus přednášek realizovaný stávajícími vzdělávacími institucemi celoživotního vzdělávání, mezigenerační vzdělávání mezi Gymnáziem Karviná a domovem pro seniory by byla pravděpodobnost podpory (20%), jednorázové přednášky by byly pravděpodobně podpořeny (13%) a nejméně z hlediska podpory by získala možnost vznik nové vzdělávací instituce přímo pro seniory.

Komentář: Položená otázka číslo 2 souvisí se stanovenou hypotézou č. 6. Výzkumným šetřením a položenou otázkou číslo 2 se ukázalo, že z hlediska formy podpory směrem ke vzdělávání seniorů v domovech pro seniory, by s největší pravděpodobností město podpořilo vznik VU3V, která v Karviné chybí. Jak se dále šetřením ukázalo, další z možností je finanční podpora pravidelného cyklu přednášek, které by v zařízeních pro seniory realizovaly právě instituce celoživotního vzdělávání (27%). Jako méně pravděpodobnou by přicházela v úvahu finanční podpora mezigeneračního vzdělávání mezi Gymnáziem Karviná a domovem pro seniory (20%) a vznik nové vzdělávací instituce přímo pro seniory za nejméně pravděpodobnou z hlediska finanční podpory (13%).

5.5 Výzkumné šetření v organizacích celoživotního vzdělávání a jiných organizací

5.5.1 Výzkumné šetření v organizacích celoživotní vzdělávání

K realizaci třetího výzkumného šetření jsem si na internetu vyhledala všechna vzdělávací zařízení/organizace, ve kterých dochází nebo by mohlo docházet k jakémukoliv vzdělávání seniorů. Ty jsem následně rozlišila do dvou kategorií na celoživotní a jiné.

Do seznamu celoživotních institucí jsem zařadila tato celoživotní zařízení: Slezská universita v Opavě (Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné), Slezské vzdělávací centrum Karviné, s.r.o, Akademický ústav, z.s., Aktivní život od A do Z, Z. S.,

Charakteristika jednotlivých celoživotních zařízení včetně analýzy vzdělávacích nabídek pro seniory.

Slezská universita v Opavě, Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné, se sídlem Universitní náměstí 1934, 733 40 Karviná, patří mezi veřejné vysoké školy univerzitního typu, která nabízí širokou škálu bakalářských, magisterských, navazujících magisterských a doktorských studijních programů. Rovněž realizuje řadu kurzů celoživotního vzdělávání, a to téměř ve všech skupinách akreditovaných studijních programů. Celoživotní vzdělávání je uskutečňováno v rámci akreditovaných studijních programů (programy typu "A" organizované za úplaty), mimo rámec akreditovaných studijních programů (programy typu "M" organizované za úplaty). Specifickým typem mimo rámec akreditovaných studijních programů jsou programy Univerzity třetího věku. Programy U3V jsou realizovány zpravidla formou zájmových kurzů v délce trvání jeden nebo dva semestry. Rámcově ucelené dvouleté programy se uskutečňují formou přednášek. Přednášky nebo zájmové kurzy se konají 1 x týdně v rozsahu 2 vyučovacích hodin, celkem 12-15 týdnů za semestr, cyklus přednášek se každoročně mění podle zájmů posluchačů. Týkají se oblasti práva, ekonomiky a managementu, sociologie a psychologie, historie, počítačových kurzů a jazykové kurzy (AJ).

Nabídka studijních programů U3V pro seniory, kterých se mohou účastnit)

- Homo sociologicus - člověk jako společenská bytost, nositel sociálních rolí a pozic - Cyklus přednášek je o pojetí společnosti z pohledu jednotlivých skupin, které ji tvoří a zároveň formují; stejně tak jako nastínit rozdíly v kulturním vnímání hodnot, forem komunikace a v neposlední řadě i historického kontextu tvorby a existence těchto faktorů. V neposlední řadě pak prezentovat vybrané skupiny (společenství různých společností) ve světle historického kontextu a současného obrazu. Přednášky jsou doplněny obrazovými materiály, prezentacemi a videoukázkami.
- Kulturní cestovní ruch - Cyklus přednášek poskytuje posluchačům základní informace z oblasti kulturního cestovního ruchu a seznámit je s vybranými kulturními památkami (architekturou, archeologickými nalezišti, sakrálními památkami apod.
- Známe své tělo? - Cyklus přednášek je o poskytnutí a přiblížení posluchačům lidské tělo z hlediska anatomického i fyziologického tak, aby bylo vnímáno jako propojený celek, v němž jakákoli porucha může vyvolat celou řadu následných problémů. V rámci jednotlivých tělních systémů jsou posluchači stručně seznámeni i s vybranými onemocněními, zejména civilizačními.
- Angličtina pro začátečníky - Kurz formuje cizojazyčné návyky posluchačů tak, že po jeho absolvování budou schopni porozumět běžným obrátům společenského styku a samostatně je aplikovali v běžných situacích zaměřených zejména na představování, základní pozdravy, oblast cestování, odbavení na letišti, ubytování v hotelu, psát emaily, telefonovat apod.
- Angličtina pro mírně pokročilé - Kurz navazuje na mírně pokročilou úroveň znalosti z anglického jazyka. Kurz prohlubuje formu čtení, mluvení, poslechu a slovní zásoby. Na základě nově získaných dovedností posluchači budou schopni formulovat, řešit a komunikovat na běžná témata jako je cestování, hotely, místa, země, národy a značky, denní program apod. na úrovni A1 a částečně A2.
- Němčina pro mírně pokročilé - Cílem programu je přiblížit posluchačům základy německého jazyka se zaměřením na správnou výslovnost jako nezbytný základ pro jejich další studium. Důraz je kladen především na

představení určitých základních gramatických struktur a německého slovosledu a také zejména na komunikativní dovednosti. Studenti si tak upevní základní řečové návyky, aby mohli vést běžný rozhovor v rámci společenské konverzace, pokládat jednoduché otázky a odpovídat na ně. Zároveň se posluchači zdokonalí v dovednosti čtení nenáročných textů.

- Pohybové aktivity a zdraví - Cílem kurzu je podpora celoživotní pohybové aktivity.
- Počítačová gramotnost - Cílem kurzu je seznámení se s počítačem a základy využití počítače pro práci a zábavu.

Slezské vzdělávací centrum Karviné, s.r.o., se sídlem Karola Šliwky 225/41, 733 01 Karviná, je akreditovaná vzdělávací instituce Ministerstva vnitra, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstva práce a sociálních věcí, které působí v celé ČR. Realizuje celou škálu seminářů a školení v různých oblastech.

Aktuální vzdělávací nabídka určená přímo pro seniory/anebo vhodná nabídka pro seniory, kterých by se zúčastnit mohli:

- Angličtina - individuální kurz, angličtina pro mírně pokročilé,
- Němčina - němčina pro mírně pokročilé,
- Základní kurz uživatele PC, Excel pro začátečníky, mírně pokročilé, středně pokročilé, Word pro začátečníky, mírně pokročilé, středně pokročilé

Akademický ústav, z. s., se sídlem Mírova 1434, Karviná - Nové Město, je samostatný ekonomický subjekt, který se podílí na rozvoji systému formálního i neformálního vzdělávání, poskytování sociálních služeb a podpory. Uskutečňuje programy celoživotní výchovy a vzdělávání, poradenské programy, kvalifikační kurzy a rekvalifikační kurzy dospělých i mládeže, realizuje pedagogickou, přednáškovou a seminární činnost pro právnické osoby, fyzické osoby a organizační složky státu, územní a zájmovou samosprávu. Klade důraz na společensky žádoucí vzdělávání, sociální programy a programy snižující nezaměstnanost. Akademický ústav Karviná je zapojen do přípravy a realizace projektů ESF operačního

programu OPZ. V tomto duchu realizuje a podílí se na přípravě řady projektů a grantů zaměřených na celoživotní vzdělávání.

aktuální vzdělávací nabídka určená přímo pro seniory/anebo vhodná nabídka pro seniory, kterých by se zúčastnit mohli:

- počítačové kurzy
- kurzy anglického a německého jazyka

Aktivní život od A do Z, z. s., se sídlem Polní 963 , 735 14 Orlová-Lutyně, vzdělávací aktivity probíhají v prostorách města Karviné na adrese Masarykovo náměstí, 2457, Karviná - Fryštát. Instituce se zabývá realizací akreditovaných rekvalifikačních kurzů, kvalifikačních, odborných a motivačních programů.

aktuální vzdělávací nabídka určená přímo pro seniory/anebo vhodná nabídka pro seniory, kterých by se zúčastnit mohli:

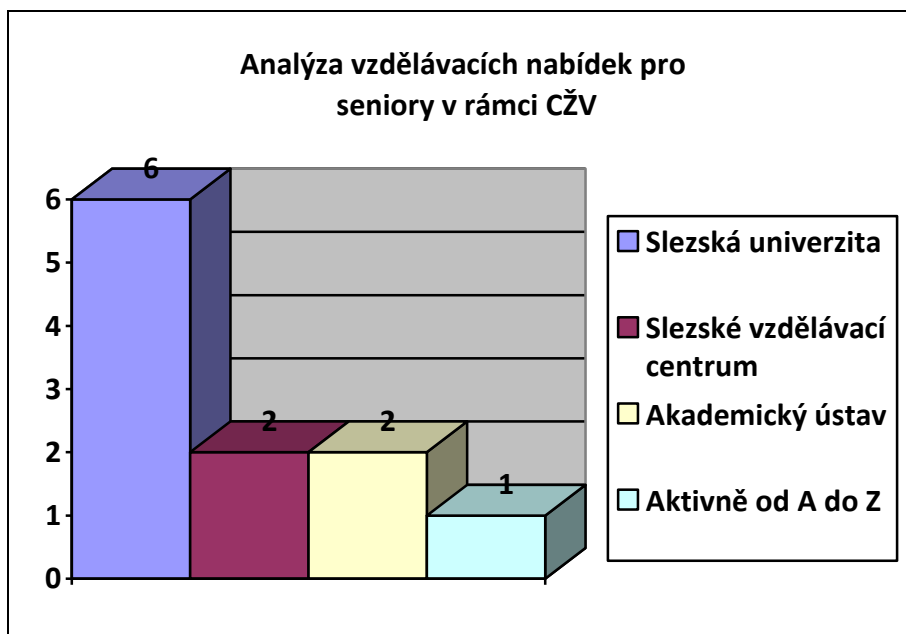
- obsluha osobního počítače

Tabulka č. 1 - vzdělávacích možností pro seniory v institucích ČŽV

	Slezská univerzita	Slezské vzdělávací centrum	Akademický ústav	Aktivně od A do Z
Jazykový kurz	ANO	ANO	ANO	-
Počítačový kurz	ANO	ANO	ANO	ANO
Pohybový kurz	ANO	-	-	-
Zdravotní kurz	ANO	-	-	-
Kulturní kurz	ANO	-	-	-
Sociální kurz	ANO	-	-	-
Součet	6	2	2	1

Na základě provedené analýzy vzdělávacích možností pro seniory jsem shrnula informace do tabulky a zobrazila v grafickém provedení.

Graf č. 17: Vzdělávací nabídky pro seniory v institucích ČŽV

Zdroj: Vlastní výzkum v měsících únor 2017- říjen 2017

Na základě provedené analýzy bylo zjištěno, že nejvyšší počet vzdělávacích možností dle tematických okruhů nabídek pro seniory vytváří Slezská univerzita, která nabízí 6 tematických okruhů. Slezské vzdělávací centrum a Akademický ústav nabízí pro seniory 2 tematické okruhy vzdělávacích nabídek. Aktivně od A do Z nabízí pro seniory 1 okruh vzdělávací nabídky.

Komentář: Shrnutím provedené analýzy vzdělávacích potřeb souvisí se stanovenými hypotézami č. 1. a č. 2.

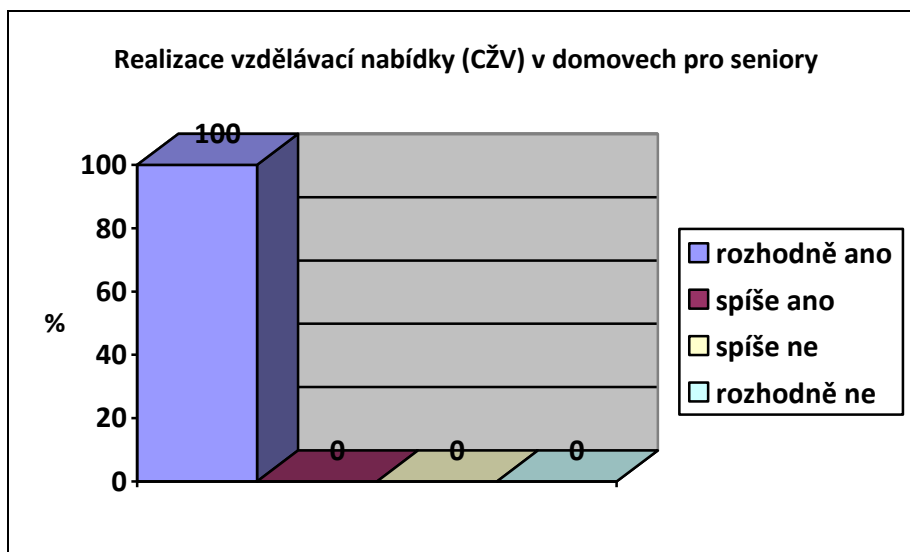
- Výzkumným šetřením se ukázalo, že z hlediska stanovené hypotézy č. 1 má každá instituce ČŽV alespoň jednu vzdělávací nabídku pro seniory.
- Výzkumným šetřením se ukázalo, že z hlediska stanovené hypotézy č. 2, vytváří Slezská univerzita největší počet vzdělávacích nabídek pro seniory dle tematických okruhů.

Otázka č. 1. Vytvořilo by vaše celoživotní vzdělávací zařízení alespoň jeden cyklus vzdělávacích přednášek, který by byl následně realizován v domově pro seniory?

- rozhodně ano 4 (100%)

- spíše ano 0 (0%)
- rozhodně ne 0 (0%)
- spíše ne 0 (0%)

Graf č. 18: Realizace vzdělávací nabídky (CŽV) v domovech pro seniory

Zdroj: Vlastní výzkum v měsících únor 2017- říjen 2017

Na položenou otázku, zda by vytvořilo vaše celoživotní vzdělávací zařízení alespoň jeden cyklus vzdělávacích přednášek, který by byl následně realizován v domově pro seniory, v kategorii rozhodně ano odpověděla všechna 4 (100%) celoživotní vzdělávací zařízení.

Komentář: Položená otázka číslo 1 souvisí se stanovenou hypotézou č. 3. Výzkumným šetřením a položenou otázkou číslo 1 se ukázalo, že každá instituce CŽV by vytvořila alespoň jednu vzdělávací nabídku, která by byla realizována v domově pro seniory.

5.5.2 Výzkumné šetření v jiných organizacích, které nejsou institucemi celoživotní vzdělávání

Do kategorie jiných organizací, které nejsou celoživotními vzdělávacími institucemi, jsem zařadila tyto organizace: Městský dům kultury v Karviné, Lázně Darkov Karviná, Senior Point v Karviné, Unika centrum Karviná, Regionální knihovna v Karviné, Český červený kříž, Spolkový dům.

Charakteristika jednotlivých organizací a analýza vzdělávacích nabídek pro seniory.

Městský dům kultury v Karviné, (MDK), je příspěvková organizací města Karviné, se sídlem tř. Osvobození 1639/43, 735 06 Karviná, která uspokojuje kulturní a společenské potřeby občanů města. Pořádá koncertní a divadelní pořady, organizuje soutěže, výstavy, společenské akce, organizuje kurzovní a zájmovou činnost, besedy a přednášky. Městský dům kultury nabízí celou řadu kulturních akcí a edukační besedy přímo pro seniory se vstupným zdarma (podpora nadace OKD).

aktuální vzdělávací nabídka určená přímo pro seniory/anebo vhodná nabídka pro seniory, kterých by se zúčastnit mohli:

- pohybové kurzy -jóga, pilates
- taneční kurzy - taneční kurz pro dospělé začátečníky/pro všechny věkové kategorie
- jazykové kurzy - anglický jazyk, německý jazyk, italský jazyk, španělský, ruský a řecký jazyk
- kreativní kurzy
- cestopisné přednášky
- přednášky na témata alternativního způsobu léčení a meditace
- edukační besedy pro seniory

Regionální knihovna Karviná (RKK), se sídlem na ul. Centrum 2299/16, 734 11, Karviná- Mizerov, je veřejnou knihovnou s univerzálním i specializovaným

knihovním fondem. Vykonává informační, vzdělávací, kulturní, koordinační, odborné, metodické a poradenské činnosti. Realizuje vzdělávání pro knihovníky a informační pracovníky, nabízí příjemný a neutrální prostor pro volnočasové aktivity, podporuje kulturní rozmanitost a kreativitu.

aktuální vzdělávací nabídka určená přímo pro seniory/anebo vhodná pro seniory, kterých by se zúčastnit mohli:

- kurz práce s internetem, vyhledávání informací, zajímavé webové adresy, E-mail – založení, odesílání, příjem zpráv, sociální sítě
- kurz práce s pc pro úplné začátečníky, funkce PC, přidavných zařízení, myši, textový editor Microsoft Word 2010 – vytvoření dokumentu, jeho úpravy, uložení, tisk
- kurz práce s pc pro pokročilé začátečníky, textový editor Microsoft Word 2010, další práce s dokumentem, vytváření složek, seznámení s Microsoft Excel 2010, PowerPoint.
- arteterapeutické dílny pro seniory
- přednášky - cestopisné a faráře místní farnosti
- besedy se známými osobnosti v oblasti umění, sportu, televize
- kurzy trénování paměti pro veřejnost

Unika centrum Karviná, z.ú., se sídlem Karola Šliwky 149/17, 733 01 Karviná – Fryštát, je nestátní nezisková společnost, která pomáhá lidem se zdravotním a sociálním znevýhodněním a seniorům v okrese Karviná. Své poslání společnost naplňuje mnoha činnostmi. Jednou z nich je realizace projektů na podporu zaměstnanosti osob se zdravotním postižením a realizace projektů na podporu seniorů.

aktuální vzdělávací nabídka určená přímo pro seniory/anebo vhodná pro seniory, kterých by se zúčastnit mohli:

- pohybové kurzy - Pilates
- víkendové pobyty pro seniory
- počítačové kurzy pro seniory

- besedy s lékaři - psychiatrem, psychologem,
- přednášky na téma dalších možností pomoci při psychických potížích s terapeutkou

Lázně Darkov Karviná, Čsl. armády 2954/2, Karviná-Hranice, kromě lázeňských léčebných pobytů nabízí kulturní a společenské akce, na které je zvána široká veřejnost včetně seniorů.

aktuální vzdělávací nabídka určená přímo pro seniory/anebo vhodná pro seniory, kterých by se zúčastnit mohli:

- pravidelné cestovatelské přednášky
- zájezdy do Národního divadla, do divadla v Ostravě
- přednášky o městě Karviné, historii města, historii lázní, legendy a pověsti z okolí, zajímavosti okolních obcí a podobně

Senior Point v Karviné se sídlem na ulici v Aleji 433/5a, v Karviné - Ráji, je nové kontaktní místo pro seniory, které spolupracuje se sociálním odborem města Karviné. Vyškolené pracovnice mohou poskytnout různé druhy informací, odborný právní či jiný dotaz posouvají do kompetentních poraden. Ke vzdělávání v těchto prostorách nedochází.

Ke vzdělávání v těchto prostorách nedochází.

Spolkový dům, vlastníkem Spolkového domu, nacházejícího se v Karviné-Ráji, U Hřiště 718/27 (dále jen „SD“) je statutární město Karviná, se sídlem Fryštátská 72/1, 733 24 Karviná-Fryštát. Slavnostně byl otevřen dne 6. 6. 2017. Část k pronajmutí je určena k aktivitám, jako je schůzovní činnost, přednáška popř. jiná jednorázová akce, zaměřená na společné zájmy uzavřených skupin seniorů, osob se zdravotním postižením, dětí a mládeže nebo dalších občanů organizovaných v zapsaných spolcích.

aktuální vzdělávací nabídky určené přímo pro seniory/anebo vhodná pro seniory, kterých by se zúčastnit mohli:

- Jednorázové, ale pravidelné (asi 1x měsíčně) edukační besedy pro seniory na různá témata: požární bezpečnost, bezpečná domácnost, zdravotní besedy

Český červený kříž, oblastní spolek, sídlem Čajkovského 2215/2a, 734 01 Karviná-Mizerov, je dobrovolná humanitární společnost, která je uznána vládou ČR jako jediná organizace Červeného kříže s působností na celém území ČR. Organizace má v nabídce mnoho kurzů a školení především pro pedagogické pracovníky, profesionální řidiče, besedy pro ZŠ a MŠ.

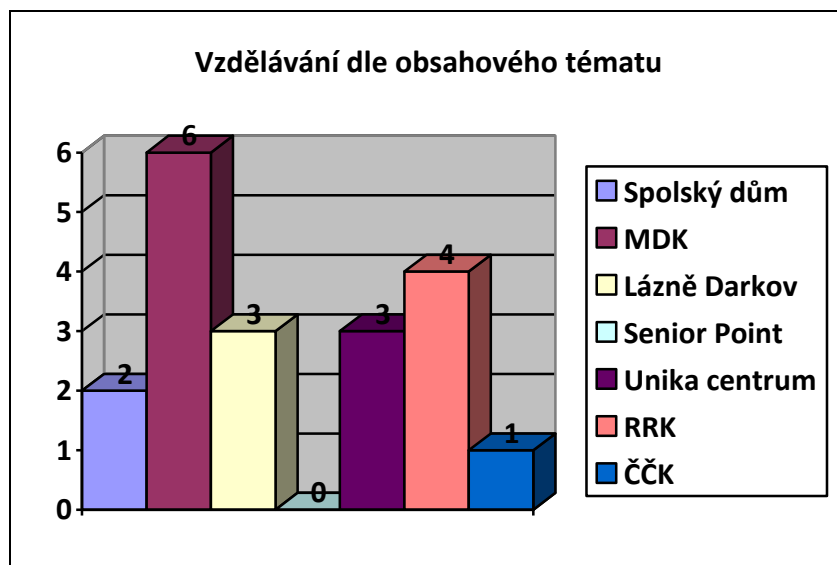
aktuální vzdělávací nabídka určená přímo pro seniory/anebo vhodná pro seniory, kterých by se zúčastnit mohli:

- Péče o bezvědomého a ožívování (školení)
- Základní norma zdravotnických znalostí (12ti hodinové školení)

Tabulka č. 2 - vzdělávacích možností pro seniory mimo institucích CŽV

vzdělávání dle obsahu	Spolkový dům	MDK	Lázně Darkov	Senior Point	Unika centrum	RRK	ČČK
jazykový kurz	-	ANO	-	-	-	-	-
počítačový kurz	-	-	-	-	ANO	ANO	-
pohybový kurz	-	ANO	-	-	ANO	-	-
zdravotní kurz	ANO	ANO	-	-	ANO	ANO	ANO
kulturní kurz	-	-	ANO	-	-	-	-
cestopisný kurz	-	ANO	ANO	-	-	ANO	-
sociální kurz	-	-	-	-	-	-	-
kreativní kurz	-	ANO	-	-	-	ANO	-
historický kurz	-	-	ANO	-	-	-	-
bezpeč. kurz	ANO	-	-	-	-	-	-
právní kurz	-	ANO	-	-	-	-	-
Celkem	2	6	3	-	3	4	1

Graf č. 19: Realizace vzdělávací nabídky mimo instituce (CŽV) v domovech pro seniory

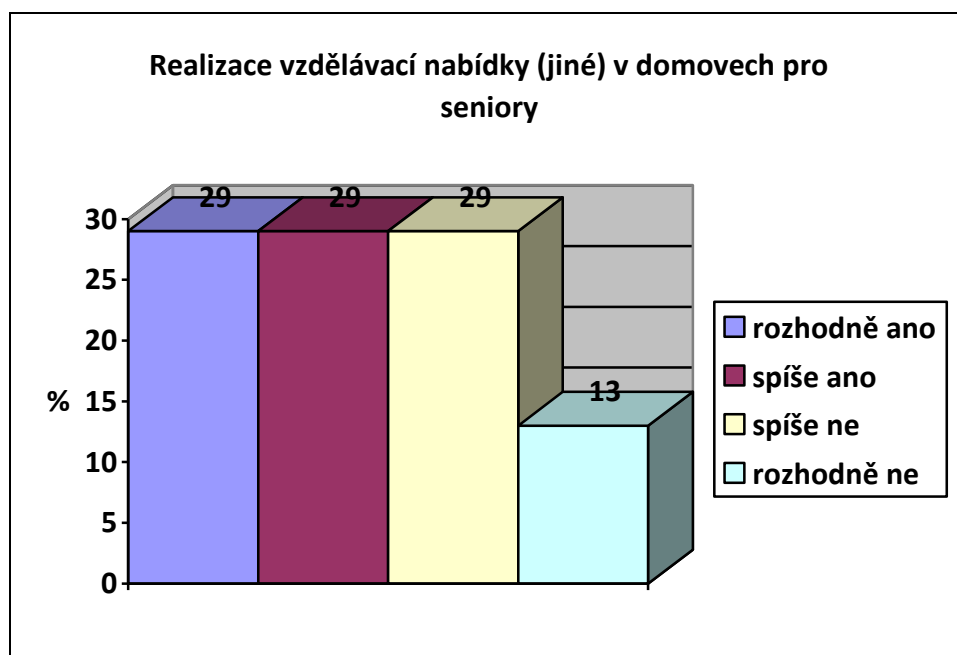
Zdroj: Vlastní výzkum v měsících únor 2017- říjen 2017

Na základě provedené analýzy, z hlediska největšího počtu vzdělávacích možností, které vytvářejí jiné organizace, dle tematických okruhů pro seniory vytváří největší nabídku Městský dům kultury 6 vzdělávacích nabídek, následuje Regionální knihovna v Karviné, která nabízí 4 vzdělávací nabídky. Lázně Darkov a Unika centrum vytvářejí 3 vzdělávací nabídky, Spolkový dům nabízí 2 vzdělávací nabídky dle tematických okruhů a 1 vzdělávací nabídku dle tematického okruhu nabízí Český červený kříž.

Otázka č. 1 - Vytvořilo by vaše zařízení/organizace alespoň jeden vzdělávací cyklus přednášek, který by byl realizován v domově pro seniory?

- rozhodně ano 2 (29%)
- spíše ano 2 (29%)
- spíše ne 2 (29%)
- rozhodně ne 1 (13%)

Graf č. 20: Realizace vzdělávací nabídky mimo instituce (CŽV) v domovech pro seniory

Zdroj: Vlastní výzkum v měsících únor 2017- říjen 2017

Na položenou otázku, zda by vytvořilo vaše zařízení/organizace alespoň jeden vzdělávací cyklus, který by byl realizován v domově pro seniory, v kategorii rozhodně ano odpověděly 2 (29%) zařízení/organizace, v kategorii spíše ano odpověděly 2 (29%) zařízení/organizace, v kategorii spíše ne odpověděly 2 (29%) zařízení/organizace, v kategorii nevytvořily bychom žádný vzdělávací cyklus odpovědělo 1 (13%) zařízení/organizace.

Komentář: Položená otázka č. 1 souvisí se stanovenou hypotézou č. 4. Výzkumným šetřením a položenou otázkou číslo 1 se ukázalo, že minimálně dvě zařízení/organizace, které nejsou institucemi CŽV, by vytvořily a realizovaly cyklus přednášek v domovech pro seniory na základě odpovědi rozhodně ano.

5.6 Výsledky výzkumu

Cílem výzkumu bylo ověření těchto hypotéz:

Hypotéza č. 1

Předpokládám, že alespoň jednu vzdělávací nabídku pro seniory má každá z organizací celoživotního vzdělávání v Karviné

Hypotéza byla ověřena a je planá. Výzkumným šetřením se potvrdilo, že alespoň jednu vzdělávací nabídku pro seniory má každá z institucí celoživotního vzdělávání.

Hypotéza č. 2

Předpokládám, že nejvíce vzdělávacích nabídek co do počtu tematických okruhů nabízí Slezská univerzita, Obchodně podnikatelská fakulta.

Hypotéza byla ověřena a je platná. Výzkumným šetřením se potvrdilo, že Slezská univerzita, Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné, má největší počet vzdělávacích nabídek pro seniory dle tematických okruhů.

Hypotéza č. 3

Předpokládám, že žádná z institucí, která jsou celoživotními vzdělávacími zařízeními, by nevytvořila žádnou vzdělávací nabídku realizovanou v domově pro seniory v Karviné.

Hypotéza není platná. Výzkumným šetřením se potvrdilo, že každá instituce CŽV by vytvořila alespoň jednu vzdělávací nabídku, která by byla realizována v domově pro seniory.

Hypotéza č. 4

H4: Předpokládám, že žádná organizace, která není institucí celoživotního vzdělávání, by nevytvořila vzdělávací cyklus přednášek, které by byly realizovány v domově pro seniory v Karviné.

Hypotéza není platná. Výzkumným šetřením se potvrdilo, že minimálně dvě organizace, které nejsou institucemi CŽV, by vytvořily a realizovaly cyklus přednášek v domově pro seniory.

Hypotéza č. 5

Předpokládám, že domov pro seniory v Karviné se bude chtít zapojit do realizace VU3V a má všechno potřebné technické vybavení.

Hypotéza není platná. Výzkumným šetřením se potvrdilo, že domov pro seniory má zájem chtít se zapojit do realizace VU3V, ale nemá všechno potřebné technické vybavení, čímž jsou počítače.

Hypotéza č. 6

Předpokládám, že by město Karviná podpořilo virtuální univerzitu třetího věku v domově pro seniory v Karviné.

Hypotéza je platná. Výzkumným šetřením bylo potvrzeno, že s největší pravděpodobností by město Karviná finančně podpořilo rozvoj VU3V do pobytového zařízení sociálních služeb.

Hypotéza č. 7

Předpokládám, že více než 51% procent seniorů oslovených dotazníkovým šetřením v pobytových sociálních zařízeních by mělo zájem se virtuálně vzdělávat.

Hypotéza je platná. Výzkumným šetřením bylo potvrzeno, že 53% by mělo zájem se virtuálně vzdělávat.

Hypotéza č. 8

Předpokládám, že více než 51% procent seniorů oslovených dotazníkovým šetřením v pobytových sociálních zařízeních uvede, že by vzdělávání ovlivnilo kvalitu jejich života.

Hypotéza je platná. Výzkumným šetřením se potvrdilo, že 67% seniorů uvedlo, že by vzdělávání rozhodně ovlivnilo kvalitu jejich života.

Hypotéza č. 9

Předpokládám, že největší motivací seniorů vzdělávat se virtuálně bude jejich seberealizace.

Hypotéza č. 9 je platná. Výzkumnou otázkou č. 9, kdy se potvrdilo, že největší motivací vzdělávat se virtuálně je seberealizace.

6 ZÁVĚŘ

V bakalářské práci jsem se věnovala tématu rovných příležitostí seniorů ke vzdělávacím možnostem v Karviné. Na základě provedených šetření jsem zjistila, že k virtuálnímu vzdělávání by měli senioři příležitost tím, že by se zařízení zapojilo k realizaci VU3V za finanční podpory města Karviné.

Dalším výzkumným šetřením jsem zjistila, že by byla možná realizace vzdělávacích cyklů v prostorách domova pro seniory. Vzdělávací nabídku by vytvořily a realizovaly jak celoživotní vzdělávací instituce, tak i jiná zařízení, která celoživotními vzdělávacími zařízeními nejsou.

Smysluplná aktivizace formou vzdělávání může být seniorům nabídnuta. Výzkumným šetřením se rovněž potvrdilo, že uživatelé domova pro seniory mají o vzdělávání zájem. Největší motivací ke vzdělávání je jejich osobní rozvoj a nová přátelství.

SEZNAM LITERATURY

1. BAUMAN, Z. a MAY, T., *Myslet sociologicky*, 2. vydání, SLON, Praha, 2010, 239 s. ISBN: 978-80-7419-026-1
2. BENEŠ, M., *Andragogika*, 2. vydání, Vydavatelství Grada, 2014, 176 s. ISBN: 978-80-247-4824-5
3. DVOŘÁČKOVÁ, D., *Kvalita život seniorů v domovech pro seniory*, 1. vydání, Praha: Grada, 2012, 112 s., ISBN: 978-80-247-4138-3
4. ERIKSON, E.H. *Životní cyklus rozšířený a dokončený*. Praha: NLN, 1999. 128 s. ISBN: 80-7106-291-X.
5. GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. 595 s. ISBN 80-7203-124-4.
6. GIDDENS, A., *Třetí cesta a její kritici*, 1. vydání, Vydavatelství Mladá fronta, Praha, 2004, 182 s. ISBN: 80-204-1208-5
7. HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 2. vyd. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, 365 s. ISBN 978-80-87109-19-9.
8. HAŠKOVCOVÁ, H., *Sociální gerontologie aneb Senioři mezi námi*, 1. vydání, Galén, Praha, 2012, ISBN: 978-80-7262-900-8
9. LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z., *Psychická deprivace v dětství*, Nakladatelství Karolinum, Praha 2011, 4. vydání, doplněné, s. 399, ISBN: 978-80-246-1983-5
10. Neviditelný problém, *Rovnost a diskriminace v praxi*, Sborník textů autorského kolektivu k problematice rovnosti a diskriminace v ČR, Vydavatelství Gender Studies, o.p.s., 2010, 68 s. ISBN: 978-80-86520-30-8
11. MATOUŠEK, O., *Slovník sociální práce*, 1. vydání, Praha: Portál, 2003, 287 s. ISBN: 80-7178-549-0
12. MLČÁK, Z., *Psychologie zdraví a nemoci*, Vydavatel Ostravská universita v Ostravě - Filozofická fakulta, 1. vydání. 2005, 84 s. ISBN: 80-7368-035-1
13. NAKONEČNÝ, M., *Psychologie osobnosti*, 1. vydání, Vydavatelství Academika, Praha 1995, 336 s. ISBN: 80-200-0525-0

14. SÝKOROVÁ, D. *Autonomie ve stáří: kapitoly z gerontosociologie*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007, 284 s. ISBN 978-80-86429-62-5.
15. ŠAMÁNKOVÁ, M. a kolektiv, *lidské potřeby ve zdraví a nemoci aplikované v ošetrovatelském procesu*, 1. vydání, Grada, Praha, 134 s. 2011, ISBN: 978-80-247-3223-7
16. ŠPATENKOVÁ, N., SMÉKALOVÁ, I., *Edukace seniorů*, 1. vydání, Grada, 2015, 232 s. ISBN: 978-80-247-5446-8
17. TOMCZYK, Ł. *Vzdělávání seniorů v oblasti nových médií*, Asociace institucí vzdělávacích dospělých v ČR, Praha, 2015, 240 s. ISBN: 978-80-904531-9-7
18. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. 1. vyd. ,dotisk, Praha: Karolinum, 2008, 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

<https://www.medk.cz/>

<http://www.rkka.cz/>

<http://www.karvina.cz/>

<http://www.unikacentrum.cz/>

www.darkov.cz

<http://www.vzdelavaci.cz/>

www.proskolime.cz

www.aktivnizivotaz.cz/

<http://czv.slu.cz/>

<http://www.cckkarvina.cz/>

<https://www.seniorpointy.cz/>

Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020

http://www.msmt.cz/uploads/Strategie_2020_web.pdf

SEZNAM PRÁVNÍM PŘEDPISŮ

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

SEZNAM ZKRATEK

CŽV - celoživotní vzdělávání

MDK - Městský dům kultury

RKK - regionální knihovna Karviná

VU3V - virtuální univerzita třetí věku

MŠMT - ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy

MPSV - ministerstvo práce a sociálních věcí

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Procentuální zastoupení populace ve věku 65 let a více v jednotlivých státech Evropy v letech 2000 a 2016

Graf č. 2: Podíl mužů a žen

Graf č. 3: Věk respondentů

Graf č. 4: soběstačnost z hlediska mobility

Graf č. 5: Zájem se virtuálně vzdělávat

Graf č. 6: Důvody nezájmu se virtuálně vzdělávat

Graf č. 7: Motivační témata

Graf č. 8: Dostatek vzdělávacích možností v domově pro seniory

Graf č. 9: Přínos z hlediska kvality života

Graf č. 10: Motivace k virtuálnímu vzdělávání

Graf č. 11: Podpora myšlenky celoživotního vzdělávání seniorů

Graf č. 12: Realizace VU3V z hlediska zájmů a bariéry

Graf č. 13: Dotaz zjišťující realizaci vzdělávání

Graf č. 14: Nejčastěji preferovaná forma vzdělávání seniorů v domově pro seniory

Graf č. 15: Přínos aktivizace vzděláváním

Graf č. 16: Forma podpory vzdělávání směrem k domovu pro seniory

Graf č. 17: Vzdělávací nabídky pro seniory v institucích CŽV

Graf č. 18: Realizace vzdělávací nabídky (CŽV) v domovech pro seniory

Graf č. 19: Realizace vzdělávací nabídky mimo instituce (CŽV) v domovech pro seniory

Graf č. 20: Realizace vzdělávací nabídky mimo instituce (CŽV) v domovech pro seniory

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 - vzdělávacích možností pro seniory v institucích CŽV

Tabulka č. 2 - vzdělávacích možností pro seniory mimo institucích CŽV

PŘÍLOHY

Výzkumné šetření s uživateli Nového domova v Karviné :

1. Uveďte, zda jste:

- muž
- žena.

2. Kolik vám je let?

- 60-74 let:
- 75-89 let:
- nad 90 let:

3. Jaká je vaše míra soběstačnosti z hlediska mobility (chůze)?

- zcela mobilní (nepatrné problémy s chůzí)
- částečně mobilní (chůze pouze za pomoci podpory)
- zcela imobilní (nemožnost chodit vůbec)

4. Měl/a byste zájem o virtuální vzdělávání (virtuální universita třetího věku), která by vám umožnila smysluplné trávení vašeho volného času?

- ano
- nevím
- ne

5. Jaké důvody vás vedly odpovědět na předchozí otázku záporně?

- v nabídce není žádný tematický okruh, který by mě zajímal
- zdravotní problémy (ztráta zraku, sluch)
- nemám vůbec žádný zájem o vzdělávání

6. Jaké tematické oblasti by vás zajímaly (popřípadě vás motivovaly, aby se váš názor změnil)?

uveďte.....

7. Je podle vás, v domově pro seniory, dostatek vzdělávacích možností?

- rozhodně ano
- spíše ano
- spíše ne
- rozhodně ne

8. Domníváte se, že by vzdělávání ovlivnilo kvalitu vašeho života?

- rozhodně ano
- spíše ano
- spíše ne
- rozhodně ne

9. Jaká motivace, podle vás, by vás vedla se virtuálně vzdělávat?

- naučit se ovládat počítač
- seberealizace
- přísun nových informací
- nová přátelství
- smysluplné trávení volného času

**Výzkumné šetření s ředitelkou pobytového zařízení sociálních služeb
v Novém domově Karviná.**

Otázka č. 1 - Podporuje vaše zařízení myšlenku celoživotního vzdělávání seniorů?

- rozhodně ano
- spíše ano
- spíše ne
- rozhodně ne

Otázka č. 2 Jak by jste zhodnotila vaše stanovisko z hlediska zájmu realizace
virtuální

-U3V ve vašem zařízení a z hlediska technického vybavení nutné k realizace VU3V?

- zájem o tuto aktivizaci máme a máme k dispozici všechna technická vybavení k její realizaci
- zájem o tuto aktivizaci máme, nemáme k dispozici patřičné technické vybavení k realizaci VU3V, kterými jsou počítače
- nemáme zájem stát se konzultačním střediskem VU3V

Otázka č. 3 Probíhá ve vašem zařízení nějaký druh vzdělávání?

- ano
- ne

Otázka č. 4 - Jaká forma vzdělávání probíhá v domovech pro seniory dle její četnosti pravidelně? Přiřadte číslu 1 až 5, přičemž číslo 5 znamená realizaci vzdělávání aspoň 1 za 14 dní, číslo 4 znamená alespoň jednou za měsíc, číslo 3 znamená aspoň jednou za dva měsíce, číslo 2 jednou za půl roku, číslo 1 znamená jednou ročně.

- jednorázové besedy
- pravidelný cyklus vzdělávacích přednášek
- trénování paměti
- vydávání vlastních novin
- zprostředkování odborné literatury

Otázka č. 5 Jaký by byl, podle vás, největší přínos nové aktivizace pro seniory formou vzdělávání? Z hlediska přínosu přiřadte číslu 1 až 5, přičemž známka 5 označuje největší přínos a číslo 1 nejmenší přínos.

- naučit se ovládat počítač
- seberealizace
- přísun nových informací
- nová přátelství
- smysluplné trávení volného času

Výzkumné šetření s náměstkem primátora města Karviné, panem Ing. Miroslavem Hajdušíkem.

Otázka č. 1 - Jaké vzdělávací aktivity směrem k seniorům město Karviná finančně podporuje?

Otázka číslo 2: Jakou formu vzdělávání směrem do zařízení pobytových sociálních služeb by s největší pravděpodobností město finančně podpořilo?. Přiřadte číslem 1 - 5, kdy číslo 5 znamená největší podporu a číslo 1 nejmenší podporu.

- rozvoj VU3V do pobytových zařízeních sociálních služeb
- pravidelný cyklus přednášek realizovaný stávajícími vzdělávacími institucemi celoživotního vzdělávání
- pravidelný cyklus přednášek realizovaný v rámci projektu mezigeneračního vzdělávání mezi Gymnáziem Karviná a domovem pro seniory
- vznik nové vzdělávací instituce přímo pro
- jednorázové přednášky

Výzkumné šetření v organizacích celoživotní vzdělávání

Otázka č. 1. Vytvořilo by vaše celoživotní vzdělávací zařízení alespoň jeden cyklus vzdělávacích přednášek, který by byl následně realizován v domově pro seniory?

- rozhodně ano
- spíše ano
- rozhodně ne
- spíše ne

Výzkumné šetření v jiných organizacích, které nejsou institucemi celoživotní vzdělávání

Otázka č. 1 - Vytvořilo by vaše zařízení/organizace alespoň jeden vzdělávací cyklus přednášek, který by byl realizován v domově pro seniory?

- rozhodně ano
- spíše ano
- spíše ne
- rozhodně ne